

Brüssel, 19.6.2020
COM(2020) 252 final

**KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE NING
EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE**

Aruanne Euroopa Parlamendi 2019. aasta valimiste kohta

{SWD(2020) 113 final}

1. Sissejuhatus

Euroopa Parlamendi valimised on üks suurimaid demokraatlikke sündmusi maailmas. 2019. aasta mais valisid Euroopa Liidu kodanikud otse 751 Euroopa Parlamendi liiget¹ enam kui 15 000 kandidaadi hulgast. Euroopas anti üle 250 miljoni hääle.

2019. aasta Euroopa Parlamendi valimiste (edaspidi „valimised“) rekordiline valimisaktiivsus, mis oli 25 aasta suurim, näitab, et meie demokraatia on elujõuline ja et ELi kodanikel, eriti noortel, on taas tärpanud huvi ELi tuleviku kujundamises kaasa rääkida. Valimisjärgne uuring näitab ELi kodanike veendumust, et nende häälel on ELis rohkem kaalu kui kunagi varem². Tõeliselt euroopalik arutelu puhkes sellistel teemadel nagu majandus, kliimamuutused ning inimõigused ja demokraatia³.

Need olid lisaks kõige digitaalsemad Euroopa Parlamendi valimised. Suur osa ELi kodanikke kasutab interneti⁴ ning digiallikad ja sotsiaalmeedia mängivad Euroopa demokraatlikus arutelus üha suuremat rolli, andes poliitikutele enneolematult suured võimalused oma sõnumit edastada ning kodanikele veelgi suurema võimaluse aruteludes osaleda.

Cambridge Analytica skandaal⁵ paljastas tehtud edusammude varjukülje. Tuvastati valimistesse sekkumine, mille käigus kasutati ära sotsiaälvõrgustikke, et kodanikke eksitada ning arutelu ja valijate valikutega manipuleerida,⁶ varjates või moonutades sellist olulist teavet nagu teabe päritolu ja poliitiline kavatsus, aga ka teabe allikad ja rahastamine.

Isikuandmeid võidi samuti varjatult ja ebaseaduslikult kasutada selleks, et kodanikele

¹ 31. jaanuaril lahkus Ühendkuningriigi EList ja Ühendkuningriigist valitud liikmed lakkasid kuulumast Euroopa Parlamendi. Selle tagajärjel kahanes parlamendiliikmete koguarv 751-lt 705-le ja Ühendkuningriigi 73st saadikukohast jäeti 46 kohta reservi uute ELiga liituvate riikide jaoks. Et kahaneva proportsionaalsuse põhimõtet paremini väljendada, jaotati ülejäänud 27 saadikukohta 14 ELi riigi vahel järgmiselt: Prantsusmaa (+5), Hispaania (+5), Itaalia (+3), Madalmaad (+3), Iirimaa (+2), Rootsi (+1), Austria (+1), Taani (+1), Soome (+1), Slovakkia (+1), Horvaatia (+1), Eesti (+1), Poola (+1) ja Rumeenia (+1). Käesolevas aruandes esitatud andmeid on selle muudatuse kajastamiseks korrigeeritud.

² 56 % küsitletutest nõustub väitega, et nende arvamust võetakse ELis arvesse (kõige positiivsem tulemus alates 2002. aastast, kui see küsimus esimest korda esitati). Euroopa Parlament, 2019. aasta valimisjärgne uuring, lk 11, vt: <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2019/post-election-survey-2019-complete-results/report/en-post-election-survey-2019-report.pdf>.

³ Tuginedes 418 erakonna või kandidaadi rohkem kui 11 000-le valismaterjalile, sh plakatitele, telereklaamidele, sotsiaalmeedia postitustele ja trükistele, ning 193-le ametlikule Facebooki kontole, tegi Euroopa valimiste vaatluskeskus kindlaks valimiskampaaniate kõige sagedasemad teemad, milleks olid „Euroopa“ (15 % kõigist teemadest) ning seejärel „väärtused“, „majandus“, „sotsiaalküsimused“ ja „keskkond“. Vt Johansson, Bengt, ja Novelli, Edoardo, „Euroopa Parlamendi valimiskampaania 2019 – pildid, teemad, meedia 28 liikmesriigis“, 9. juuli 2019, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e6767a95-a386-11e9-9d01-01aa75ed71a1/language-en>.

⁴ Enamik ELi kodanikke kasutab interneti vähemalt kord nädalas ja peaaegu poolte kodanike (45 %) jaoks on internet peamine allikas, kust saab teavet siseriiklike poliitikaküsimuste ja ELi kohta. Eurobaromeetri standarduuring nr 90 „Meedia kasutamine Euroopa Liidus“, detsember 2018, <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/86432>.

⁵ Skandaal puhkes 2018. aastal pärast seda, kui olid saanud teated, muu hulgas konsultatsioonifirma Cambridge Analytica endistelt töötajatelt, et Cambridge Analytica oli Facebooki kasutajatele loonud äpi, mille kaudu sai nende ja nende kontaktisikute kohta koguda andmeid, mida hiljem kasutati poliitiliste sõnumite edastamiseks mitme järgnevatel aastatel toimunud valimise käigus. Andmeid hangiti USA kodanike ja mitme ELi liikmesriigi kodanike kohta. Reguleerivad asutused rakendasid järelmeetmeid.

⁶ Näiteks konkreetsete vähemuste ja haavatavate elanikkonnarühmade kaitseks (vt selle kohta Euroopa Parlamendi 10. oktoobri 2019. aasta resolutsioon välisriikide sekkumise kohta valimistesse ja desinformatsiooni kohta riiklikes ja üleeuroopalistes demokraatlikes protsessides (2019/2810(RSP)).

manipuleerivat sisu saata. Teavet, mida saadi kodanike internetis tegutsemise põhjal nende käitumise kohta, kasutati selleks, et mängida veebiplatvormisüsteemidega nii, et need soovitud sisu kunstlikult võimendaksid. Internetis saab kasutada ka teisi sekkumistehnoloogiaid, muu hulgas küberrünnakuid ja kõrvalehoidmist valimiste traditsioonilistest kaitsemeetmetest, nagu rahastamiseeskirjad.

Enne valimisi avaldas komisjon meetmepaketi („valimispaketi“), et tegeleda nende probleemidega ja aidata tagada vabad ja õiglasel valimised. Paketiga edendati terviklikku lähenemist ja vastastikust toetust pädevate asutuste vahel, mida toetati valimisvõrgustike loomisega riiklikul ja Euroopa tasandil. See põhines liikmesriikidega tehtud pikaajalisel valimisalasel tööl ja selles nõuti suuremat läbipaistvust poliitiliste kampaaniate korraldamisel, selgitati andmekaitseõuete kohaldamist valimiste kontekstis, edendati pädevate asutuste järelevalvet ja kaitset küberohtude eest ning suurendati teadlikkust internetikeskkonnas esinevatest probleemidest ja valmisolekut nendele reageerida⁷.

Komisjoni põhiõiguste kollokvium 2018. aasta novembris oli pühendatud demokraatiale Euroopas. Sellel kõrgetasemelisel kohtumisel selgitati välja võimalused vaba, avatud ja elujõulise demokraatliku valitsemistava tugevdamiseks ajastul, mil valimisaktiivsus on väike, levivad populism ja väärinfo ning kodanikuühiskond seisab silmitsi probleemidega⁸.

Valimispakett koos komisjoni algatustega väärinfo kohta – väärinfot käsitlev tegevusjuhend⁹ ja väärinfovastane tegevuskava,¹⁰ sealhulgas varajase hoiatamise süsteem ning Euroopa välis teenistuse strateegilise kommunikatsiooni rakkerühmade analüüsid ja teadlikkuse suurendamise meetmed – aitasid tagada valimisprotsessi usaldusväärsuse ja valijate suurema usalduse¹¹.

Toetudes Euroopa Parlamendi 2014. aasta valimiste aruande järeldustele¹² ja varasemate valimiste põhjal saadud õppetundidele ning selleks, et täita ELi kodakondsuse 2017. aasta aruandes võetud kohustusi edendada ja tõhustada kodanike osalemist ELi demokraatlikus elus,¹³ tegi komisjon mitu algatust, et suurendada Euroopa mõõtme tajumist valimistel ning toetada kõigi ELi kodanike aktiivset osalemist. Koostööd tehti nii teiste ELi institutsioonide kui ka erakondade, liikmesriikide ja muude osalejatega. Samuti tehti koostööd liikmesriikidega, et tagada ELi õiguse ja sellest tulenevate õiguste järgimine valimiste ajal

⁷ „Euroopa Liidu olukord 2018. aastal“, 12. september 2018, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_18_5681.

⁸ https://ec.europa.eu/info/events/annual-colloquium-fundamental-rights/2018-annual-colloquium-fundamental-rights-2018-nov-26_en.

⁹ https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=54454.

¹⁰ Euroopa Komisjoni ning liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja poolt ühiselt avaldatud 2018. aastal https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/action_plan_against_disinformation.pdf.

¹¹ Ajavahemikus 2018. aasta septembrist 2019. aasta juunini suurenes usaldus vabade ja õiglaste valimiste vastu 21 liikmesriigis. Kõige rohkem suurenes usaldus Kreekas (80 %, +18 protsendipunkti), Leedus (78 %, +14 protsendipunkti), Rumeenias (65 %, +14 protsendipunkti) ja Hispaanias (77 %, +12 protsendipunkti). Üksikasjalikuma teabe saamiseks vt käesolevale teatisele lisatud komisjoni talituste töödokumendi punkt 4.

¹² https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/com_2015_206_en.pdf.

¹³ http://ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc_id=40723.

ning tegeleda kodanike ja sidusrühmade tõstatatud probleemidega. Lisaks suurendas komisjon tihedas koostöös Euroopa Parlamendiga jõupingutusi Euroopa kodanike teavitamiseks ning rõhutas riiklikku ja kohalikku mõõdet.

Käesolevas aruandes analüüsitakse eespool esitatud aspekte,¹⁴ tuginedes järgmisele:

- komisjoni küsimustikele laekunud põhjalikud vastused liikmesriikidelt, Euroopa ja riigi tasandi erakondadelt, riiklikelt andmekaitseasutustelt ning digiplatvormidelt¹⁵;
- teabevahetus liikmesriikidega äsja loodud üleeuroopalises valimiskoostöö võrgustikus ja sellega seotud eksperdirühmas ning
- Eurobaromeetri uuring ja muud uuringud, sh Euroopa Parlamendi avaldatud valimisjärgne uuring ning teised asjakohased uurimused.

2. Valimistel osalemine

2019. aasta valimistel osales 50,66 %¹⁶ hääleõiguslikest ELi kodanikest. See osalusprotsent on viimase 25 aasta suurim ja tähistab esimest valimisaktiivsuse kasvu alates 1979. aastast. 2014. aasta valimistega võrreldes kasvas valimisaktiivsus enamikus liikmesriikides oluliselt, eriti suur oli kasv üheksas liikmesriigis¹⁷. Mõõdukat vähenemist oli märgata kaheksas liikmesriigis¹⁸. Valimisaktiivsuse märkimisväärsed erinevused eri liikmesriikides jäid püsima¹⁹.

Valimisaktiivsuse kasvu taga on nii Euroopa noored kui ka esimest korda valimistel osalejad. Nende valimisaktiivsus kasvas märkimisväärselt ja ületas teiste vanuserühmade valimisaktiivsuse kasvu²⁰. Kõige nooremas vanuserühmas²¹ märkis 42 %, et käis valimas (võrreldes vaid 28 %ga 2014. aastal): see on suur kasv. Suurenemine oli märgatav ka 25–39aastaste vanuserühmas (35 %-lt 2014. aastal 47 %-le 2019. aastal). Vanemaealised valijad on noorematega võrreldes siiski endiselt aktiivsemad (vastavalt 52 % vanuserühmas 40–54 ning 54 % vanuserühmas 55aastased ja vanemad)²².

¹⁴ Väärinfovastase tegevuskava rakendamise esialgse hindamise tulemusi tutvustati 2019. aasta juunis. Vt JOIN(2019) 12 final, https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/sites/maritimeaffairs/files/join-2016-49_et.pdf.

¹⁵ Kokku vastas küsimustikule 26 liikmesriiki, kolm Euroopa tasandi erakonda, seitse liikmesriigi 17 riiklikku erakonda ja neli digiplatvormi. Vt käesolevale teatisele lisatud komisjoni talituste töödokumendi lisa.

¹⁶ Ilma Ühendkuningriigita kasvab see 52,4 %-le.

¹⁷ Poola, Rumeenia, Hispaania, Austria, Ungari, Saksamaa, Tšehhi, Taani ja Slovakkia (kahanevas järjekorras alates suurimast protsendipunkti kasvust).

¹⁸ Bulgaaria, Portugal, Belgia, Iirimaa, Itaalia, Luksemburg, Malta ja Kreeka (kahanevas järjekorras alates suurimast protsendipunkti vähenemisest).

¹⁹ 88 %-lt Belgias (kus hääletamine on kohustuslik) 23 %-le Slovakkias.

²⁰ Alla 25aastaste noorte valimisaktiivsus on 42 % (+14 protsendipunkti). 25–39aastaste vanuserühmas on valimisaktiivsus 47 % (+12 protsendipunkti). See on väiksem kui 55aastaste ja vanemate vanuserühma valimisaktiivsus (54 %, +3 protsendipunkti).

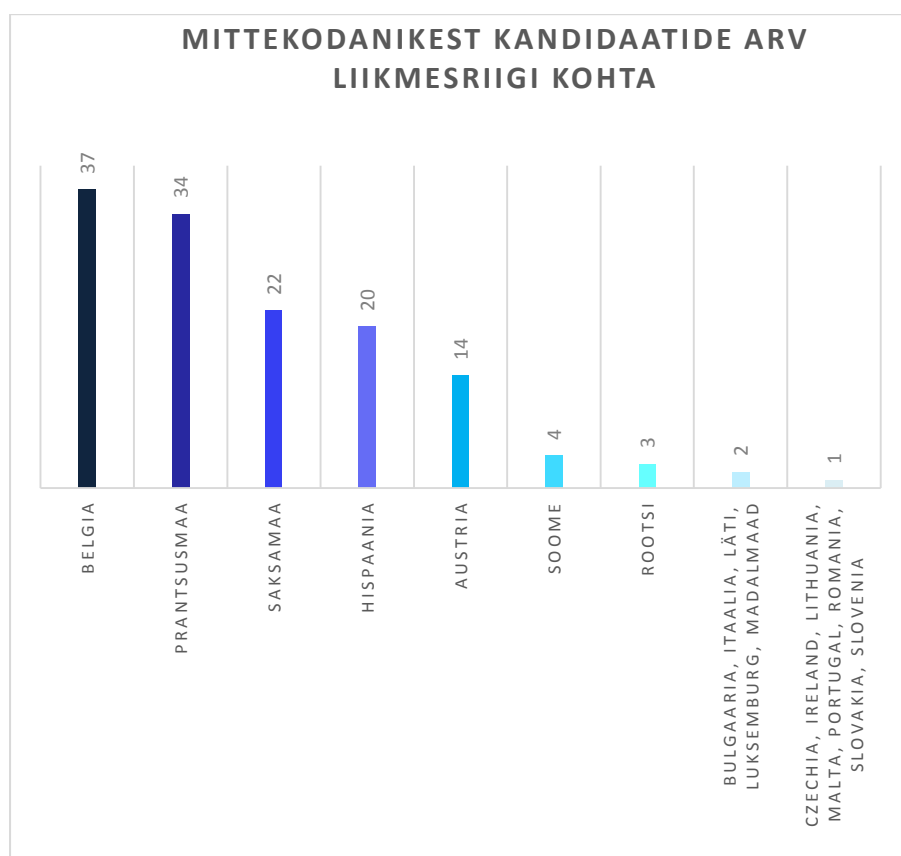
²¹ 18–24aastaste vanuserühm kõigis liikmesriikides, välja arvatud Kreeka, kus valimisõigus algab 17. eluaastast, ning Austria ja Malta, kus valimisõigus algab 16. eluaastast.

²² Euroopa Parlament, 2019. aasta valimisjärgne uuring, lk 22.

See, mis motiveeris noori hääletama, on sama oluline kui valimisaktiivsus ise. Neil on sarnaselt teistega kindel arusaam, et valimistel osalemine on kodanikukohus (üle 50 %).²³ Tugevaks ajendiks oli ka mure kliimamuutuste pärast (mure, mida jagasid kõik vanuserühmad), soov edendada inimõigusi ja demokraatlikke väärtusi (mis motiveeris noori rohkem kui teisi vanuserühmi), aga ka majandusküsimused²⁴.

Üha enam suureneb Euroopa Parlamendi valimistel hääletamis- ja kandideerimisõigusega „liikuvate ELi kodanike rühm“: need on kodanikud, kes on asunud teise liikmesriiki elama, tööle või õppima. Hinnanguliselt rohkem kui 17 miljonist liikuvast ELi kodanikust oli peaaegu 14 miljonil (üle 3 % ELi hääleõiguslikust elanikkonnast) õigus hääletada Euroopa Parlamendi valimistel mõnes teises liikmesriigis.

Ehkki ELi õigus annab liikuvatele ELi kodanikele otsese õiguse hääletada ja kandideerida Euroopa Parlamendi valimistel oma elukohaliikmesriigis, võib siseriikliku õiguse alusel anda neile ka õiguse hääletada ja kandideerida oma päritoluliikmesriigis (isegi kui nad elavad välisriigis). Sellisel juhul võivad nad sarnaselt kõigi teiste kodanikega hääletada vaid ühe korra ning peavad seetõttu valima, kas hääletada oma elukoha- või päritoluliikmesriigis.

²³ Samas, lk 49.

²⁴ Samas, lk 57.

Oma valimisõigust kasutasid üksnes vähesed liikuvad ELi kodanikud, tehes seda tavaliselt oma päritoluliikmesriigis. Enne valimisi andsid kodanikud teada oma soovist kasutada ELis kehtivat õigust registreeruda valijaks elukohaliikmesriigis. Neli korda rohkem oli neid,²⁵ kes soovisid hääletada oma päritoluliikmesriigi nimekirjade poolt, kui see võimalus oli olemas²⁶. See näitab, et sellise valiku andmine aitab valimisosalus suurendada.

Valimistel kandideerivate liikuvate ELi kodanike arv kahanes 170-lt kandideerivalt liikuvalt kodanikult 2014. aastal 168-le²⁷ 2019. aastal (18 liikmesriigis). Valituks osutus viis – kolm Prantsusmaal ja kaks Ühendkuningriigis.

Liikuvate ELi kodanike osalemisega on endiselt probleeme, näiteks nende kandmisega valijate registrisse. Probleeme võib esineda ka kaughääletamise võimaluste nappuse ja korraldusega,²⁸ näiteks hilinevad ametlikud kirjad, posti teel hääletuse läbiviimise kord on liiga aeglane, konsulaatides on liiga vähe hääletuskabiine ja personali.

Varasemate valimistega võrreldes **suurenes 2019. aasta valimistel naiste osalus ja esindatus**. Valimisaktiivsuse sooline erinevus vähenes 4 %-lt 2014. aastal 3 %-le 2019. aastal²⁹. Samamoodi suurenes naissoost parlamendiliikmete osakaal 37 %-lt 39,4 %-le. Kõigest hoolimata on eri liikmesriikide vahel erinevused endiselt väga suured ja soolise võrdsuse saavutamiseks tuleb veel palju teha. Allpool esitatud tabelis võrreldakse naissoost kandidaatide ja parlamenti valitud naiste proportsiooni.

Liikuvate ELi kodanike toetamise vahendid

Enne valimisi kutsus komisjon liikmesriike üles vahetama parimaid tavasid, et suurendada liikuvate ELi kodanike valimisaktiivsust, ning pakkus järgmist abi ja teavet valimistel hääletamise ja kandideerimise kohta.

Teave	ja	suunised
hääletusformaalsuste		ning
tähtaegade		kohta
nõuandeportaalis		„Teie
Euroopa“;		teave
hääletusformaalsuste	ja	-
meetodite kohta		Euroopa
Parlamendi valimiste veebi-		ja
teabelehtedel, mis on Euroopa		
Parlamendiga ühiselt välja		
töötatud; ning sotsiaalmeedia		
kampaaniad, mille kaudu kutsuti		
valimistel osalema.		

Kodanike valikud. Liikmesriigid vahetasid oma kogemusi hääletusmeetodite kohta enne valimisi korraldatud kõrgetasemelisel kohtumisel (aprillis 2018), mis oli pühendatud osalust ja demokraatiat puudutavatele küsimustele.

Toetus projektidele õiguste, võrdõiguslikkuse ja kodakondsuse programmi raames.

²⁵ Saadud andmete põhjal umbes 5,5 miljonit päritoluliikmesriigis ja 1,3 miljonit elukohaliikmesriigis. Üksikasjalikuma teabe saamiseks vt käesolevale teatisele lisatud komisjoni talituste töödokumendi punkt 2.2.1.

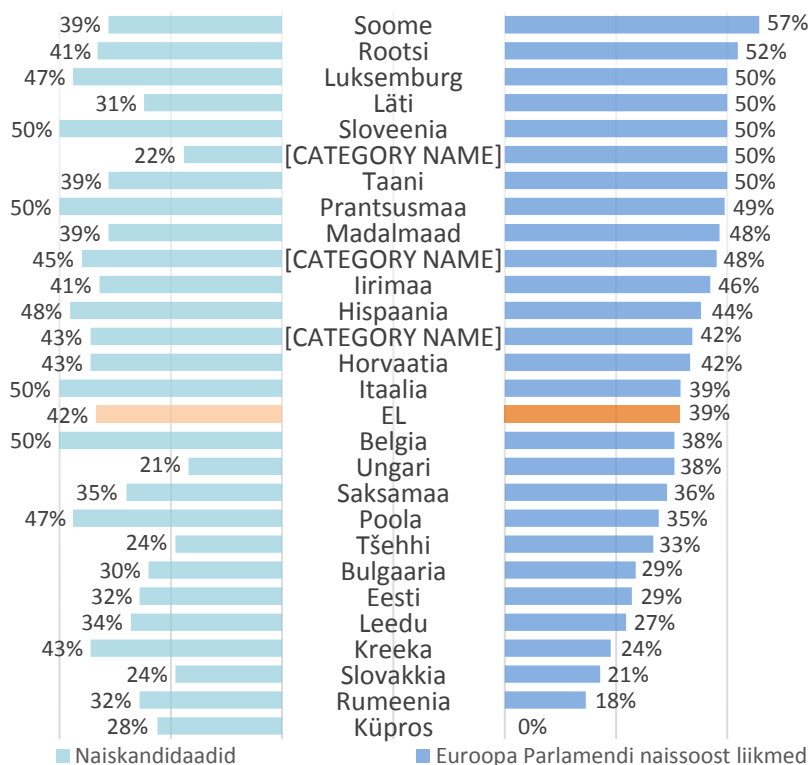
²⁶ Mõni liikmesriik piirab oma territooriumist väljaspool elavate kodanike valimisõigust isegi siis, kui elatakse teises liikmesriigis. Selline hääleõiguseta jätmine valimistel, mille suhtes ELi õigust ei kohaldata, nagu riiklikud parlamendivalimised, võib endast kujutada valimisõiguse äravõtmist, mida käsitletakse põhjalikumalt komisjoni 2020. aasta ELi kodakondsuse aruandes, mis eeldatavasti avaldatakse sel aastal.

²⁷ 152, kui Ühendkuningriigi kandidaadid välja jätta.

²⁸ Vt uuring selle kohta, kuidas kaughääletamine aitab paljudes rühmades valimisaktiivsust suurendada, 2017–2018 https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/eu-citizenship/electoral-rights/studies_en.

²⁹ Mõnes liikmesriigis suurenes naiste valimisaktiivsus märkimisväärselt, näiteks Soomes 38 %-lt 43,4 %-le.

NAISKANDIDAADID VS. EUROOPA PARLAMENDI NAISSOOST LIIKMED

Paljudes liikmesriikides võeti meetmeid, et naiste osalust valimistel parandada. Näiteks seoti erakondade riiklik rahastamine naiste poliitikas osalemise edendamisega (nt Iirimaa), kehtestati kvoodisüsteem kandidaatide nimekirjadele või üldine erakondade kohustus esitada sooliselt tasakaalus kandidaatide nimekirjad (nt Rumeenias).

Rahvusvähemuste jaoks võib valimistel kandideerimine, valimistele registreerumine või muude valimistoimingute täitmine olla raskem kui teistel elanikkonnarühmadel. Näiteks teatud kogukondadesse kuuluvatel valijatel, nagu romad, võivad suurema tõenäosusega tekkida raskused valijaks registreerumisel.

Osaliselt tuleneb see sellest, et sellel elanikkonnarühmal ei ole alati dokumente, nad ei tea, millised menetlusnõuded peavad olema täidetud, et valimisel hääletada (näiteks kuidas esitada kehtiv tõend elukoha aadressi kohta), ning neil puudub nende haldusküsimuste lahendamiseks vajalik tugi. Euroopa Parlamendi liikmetest 5 % kuulub rahvusvähemustesse, kogu rahvastikust kuulub rahvusvähemustesse 10 %³⁰.

³⁰ Euroopa rassismivastase võrgustiku (ENAR) valimisanalüüs – muud vähemused uues Euroopa Parlamendis 2019–2025, <https://www.enar-eu.org/ENAR-s-Election-Analysis-Ethnic-minorities-in-the-new-European-Parliament-2019>.

ELi puuetega kodanikud³¹ seisavad valimistel silmitsi samasuguste probleemidega. Ka nemad peavad oma õiguste kasutamiseks ületama lisatakistusi, mis on seotud näiteks ebapiisava ligipääsetavusega. Kõik ELi liikmesriigid ja EL on ratifitseerinud puuetega inimeste õiguste konventsiooni³². Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee hiljutise aruande kohaselt võib hinnanguliselt 800 000 ELi kodanikku 16 liikmesriigis olla ilma jäetud valimistel osalemise õigusest, kuna nende siseriiklikud õigusnormid ja organisatsiooniline korraldus ei võta nende inimeste erivajadusi piisavalt arvesse³³. Puuetega inimesed tunduvad olevat Euroopa Parlamendi valitud liikmete seas alaesindatud.

Koosolekutel suurendab komisjon liikmesriikide teadlikkust puuetega inimeste õigustest ja kohustustest, mis tulenevad puuetega inimeste õiguste konventsioonist³⁴. Komisjon korraldas teemaarutelusid, esitles ligipääsetavaid hääletusseadmeid ja toetas ka laiemalt parimate tavade vahetamist. EL rahastab ka puuetega inimeste üleeuroopalisi organisatsioone, et suurendada teadlikkust ja toetada nende õigusi ning parandada liikmesorganisatsioonide suutlikkust.

Liikmesriigid rakendavad mitmesuguseid tavasid, mis aitavad eri kodanikurühmade osalemist suurendada³⁵. Komisjon on selliste tavade vahetamist 2014. aasta valimistest alates hõlbustanud, sealhulgas valimisküsimustele pühendatud kõrgetasemelisel kohtumisel 2018. aasta aprillis. Komisjoni põhiõiguste kollokviumil, mis 2018. aastal oli pühendatud demokraatiale Euroopas, vahetati laialdaselt kogemusi selle kohta, kuidas edendada laiapõhjalist osalemist ja esindatust kui kaasava demokraatliku ühiskonna tingimust³⁶.

Puuetega kodanike toetamise tavad olid järgmised:

teisaldatavad valimiskastid
puuetega inimestele
(Bulgaarias);

sihipärane teabematerjal, mis on koostatud lihtsas keeles ja rahvusvahelises pimedate kirjas (videod, brošüürid), et toetada erivajadusega rühmi mitmes keeles (Belgias ja Leedus);

autonoomne elektrooniline hääletamine nägemispuudega inimestele (Belgias);

ligipääsetavad valimisjaoskonnad ja valimiskastid hooldekodudes ning raviastutustes (Iirimaa);

madalam künnis erakonna loomisel (Rumeenias);

rahvusvahelises pimedate kirjas hääletussedelid
(Slovakkias);

eritoetus puuetega valimiskandidaatidele, sealhulgas rahastatud praktika erakondade juures (Ühendkuningriik – Šotimaa valitsuse projekt).

³¹ 15,1 %-l naistest ja 12,9 %-l meestest vanuses 15–64 on mõni põhiline tegutsemisraskus. Vt Eurostat https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/8/8c/Infographic_Disability_statistics_final.png.

³² Puuetega inimeste õigusi käsitlevas ÜRO konventsioonis on puuetega inimestele tagatud poliitilised õigused ja võimalus neid teistega võrdsel alusel kasutada <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/article-29-participation-in-political-and-public-life.html>.

³³ Puuetega inimeste tegelikud õigused osaleda Euroopa Parlamendi valimistel – märts 2019, <https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/qe-02-19-153-en-n.pdf>.

³⁴ Sh puute teemat käsitleva kõrgetasemelise töörühma foorum puuetega inimeste õiguste konventsiooni rakendamise teemadel ning iga-aastane Euroopa puuetega inimeste päeva konverents.

³⁵ Mõned näited on toodud ülal külgmises tulbas. Vahetatud tavade kohta leiab lisateavet komisjoni talituste töödokumendist, mis on lisatud käesolevale teatisele.

³⁶ https://ec.europa.eu/info/files/conclusions-colloquium-2018_en.

Andmed teiste alaesindatud rühmade osalemise kohta valimistel on piiratud ja neid andmeid koguvad vähesed liikmesriigid.

Põhiõiguste, võrdõiguslikkuse ja kodakondsuse programmi raames toetas komisjon alaesindatud ELi kodanike osalemist. Aastatel 2014–2020 eraldati selle programmi kaudu 20 miljonit eurot selleks, et rahastada algatusi, mille eesmärk on edendada ja hõlbustada liidu kodakondsusest tulenevate õiguse kasutamist. See hõlmab 8,5 miljoni euro väärtuses meetmetoetusi, millega seni on toetatud üle 20 projekti³⁷. Projektide seas olid:

- vahendid, mis aitavad suurendada ELi kodanike teadlikkust oma poliitilistest õigustest ja Euroopa Parlamendi valimistel osalemise korrast;³⁸
- heade tavade juhendid liikmesriikide ametiasutustele selle kohta, kuidas toetada ELi kodanikke valimisõiguse kasutamisel;³⁹
- mitmekeelsed abivahendid, kust leiab valimiskampaania ajal teavet erakondade valimisprogrammide kohta⁴⁰; ning
- sihipärased algatused, mis julgustavad alaesindatud rühmi aktiivsemalt osalema⁴¹.

Programmi „Kodanike Euroopa“ raames toetati tegevusi, mis hõlmavad kodanikuosalust kõige laiemas tähenduses. Sõpruslinnade ja kodanikuühiskonna projektides tegeleti küsimusega, kuidas jõuda valijateni, muu hulgas nendeni, kes tulevad valima esimest korda, ning nendeni, kes elavad äärealadel.

Et valimiseelsel ajal toetada valimistel osalemist ja aidata kodanikel langetada teadlikke otsuseid, korraldas komisjon tihedas koostöös Euroopa Parlamendiga teabe- ja teavituskampaania⁴² muu hulgas selle kohta, mida EL teeb, kuidas hääletada ja kaasa lüüa⁴³. Need kampaaniad olid ennetavad, mitmekeelsed ja tugeva kohaliku mõõtmega.

2014. aasta novembrist kuni valimisteni osalesid komisjoni liikmed ja komisjoni kõrgemad ametnikud rohkem kui 1730-l kodanikega peetaval dialoogil ehk arutelul, mis toimusid kodanikega kohtumiste vormis üle kogu Euroopa. Need dialoogid aitasid kodanikel mõista, kuidas Euroopa poliitika nende heaks töötab, ja püüdsid anda neile võimaluse suhelda komisjoni kõrgema taseme otsustajatega otse ning olla laiemalt Euroopa demokraatiasse kaasatud.

Valimiseelsel ajal korraldasid liikmesriikide ametiasutused, kodanikuühiskonna organisatsioonid, faktikontrollijad, eraõiguslikud organisatsioonid, sh platvormid, ja teised

³⁷ Mõned rahastatud projektide lingid on esitatud komisjoni talituste töödokumendis, mis on lisatud käesolevale teatisele.

³⁸ Vt nt <http://www.spaceu2019.eu/>.

³⁹ Vt nt <https://smp.eelga.gov.uk/migrant-workers/act-project/>.

⁴⁰ Vt nt <https://euandi2019.eu.eu/> ja <https://yourvotematters.eu/en/>.

⁴¹ Vt nt http://www.diversitygroup.lt/fwp_portfolio/migrant-political-participation/ ja <https://www.lawcentres.org.uk/lcn-s-work/living-rights-project>.

⁴² Vt nt https://europa.eu/youreurope/citizens/residence/elections-abroad/european-elections/index_en.htm; [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2018/623556/EPRS_ATA\(2018\)623556_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2018/623556/EPRS_ATA(2018)623556_EN.pdf).

⁴³ Kuna riikides olid erinevad registreerimistähtajad ja hääletusmeetodid, siis oli vaja liikuvaid ELi kodanikke nende valimisõigustest teavitada.

sidusrühmad hulga teadlikkuse suurendamise üritusi. Komisjoni esindused aitasid neid tegevusi tihti koordineerida, olles ühenduslülid kohaliku ja Euroopa tasandi vahel.

Analüüs ja järelmeetmed

Rekordiline valimisaktiivsus näitas, et taas on tärganud huvi ELi demokraatias osalemise vastu. Üldiselt suurenes valimisaktiivsus märgatavalt, kuid mitte kõigis liikmesriikides ja kõigis elanikkonnarühmades ühtlaselt. Teabevahetustegevused hoogustasid demokraatlikku osalust.

Teatud lihtsad võtted võivad eri elanikkonnarühmade olukorda märkimisväärselt parandada, nt kohandused, mis arvestavad puuetega valijate erivajadustega, kohaliku kogukonna eestkõnelejate toetamine, laiem hääletusmeetodite valik ning töö erakondadega, et pakkuda alaesindatud kodanikele valimistel võimalust kandideerida. Selliseid võtteid ei kasutata siiski kuigi laialdaselt.

Näitajate kvaliteet ja andmed, mida konkreetsete rühmade osaluse kohta kogutakse, on piiratud.

Kodanikel, sealhulgas noortel, ei ole **aktiivse osalemise jaoks alati piisavalt võimalusi**. See protsess algab juba enne valimisealiseks saamist⁴⁴. Paljud kodanikud, kes lähevad esimest korda valima 2024. aasta valimistel, omandavad praegu koolis haridust⁴⁵. Seepärast on oluline töötada välja demokraatliku osaluse toetamise uuenduslikud meetodid, mis sobiksid eri vanuserühmadele.

Pidades silmas 2024. aasta valimisi, tuleb tööd jätkata, et kaasata **kõik kodanikud Euroopa demokraatiasse** ja **toetada suure valimisaktiivsuse pikaajalist püsimist**. Kedagi ei tohiks kõrvale jätta ning Euroopa Parlamendi valimistel osalemine ja valimistulemused peaksid kajastama liidu elanikkonda ja selle mitmekesisust.

Poliitika, mis suurendab teadlikkust ja rahva kaasamist Euroopa poliitika kujundamisse, aitab veenda ELi kodanikke, et nende häält võetakse kuulda ning et hääletamine on tähtis.

Need olulised kaalutlused aitavad kaasa aruteludele Euroopa tuleviku üle ning neid võetakse arvesse tulevases **Euroopa demokraatia tegevuskavas** ja teistes algatustes.

Eeltoodust lähtuvalt komisjon:

- jätkab jõupingutusi, et tagada **juurdepääs** täpsele **teabele** Euroopa Liidu kohta, et toetada kodanike aktiivset osalust Euroopa poliitilises elus ja valimisõiguse kasutamisel; võtab kasutusele uuenduslikud lähenemisviisid, mitmekeelse teabevahetuse ja uued teabekanalid, et jõuda kõigi elanikkonnarühmade ja kohalike osalejateni; jätkab koostööd Euroopa Parlamendiga ning uurib võimalusi koostöö tugevdamiseks teiste ELi

⁴⁴ Komisjon on omalt poolt korraldanud algatuse „Tagasi kooli“, mille raames on mõned ELi ametnikud käinud mitme liikmesriigi koolides, et rääkida oma tööst ja kogemustest ELis ning kuulata, mida õpilased arvavad. Nüüd on lisandunud samalaadne algatus „Tagasi ülikooli“.

⁴⁵ https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/flash/fl_375_en.pdf.

institutsioonide ja asjaomaste asutustega; korraldab üle terve liidu kodanikega peetavaid dialooge, mis on kohandatud vastavalt kohalikule keele- ja kultuurikontekstile, et suurendada kodanike arvamuse ja ELi poliitikakujundamise vahelist seost kodanike igapäevaelu teemadel;

- edendab **suuremat valimisaktiivsust** toetavate parimate tavade ja teadmiste vahetamist liikmesriikide ja teiste asjakohaste organisatsioonide vahel, sh lihtsat ja ligipääsetavat hääletuse läbiviimise korda. 2021. aastal korraldatakse üleeuroopalise valimiskoostöö võrgustiku raames seminar **hääletuse läbiviimise korra** teemal;
- toetab koostöös liikmesriikide, parlamentide, kodanikuühiskonna ja teiste sidusrühmadega **kaasavat ja võrdset osalust** muu hulgas parimate tavade edendamise, teadlikkuse suurendamise ja rahastamise kaudu⁴⁶; pöörab 2024. aasta valimistel erilist tähelepanu noortele ja eakamatele, naistele, liikuvatele ELi kodanikele ja puuetega inimestele⁴⁷. 5. märtsil 2020 esitatud soolise võrdõiguslikkuse strateegia⁴⁸ alusel edendab komisjon otsuste tegemisel ja poliitikas soolise tasakaalu saavutamise konkreetseid meetmeid. 2020. aastal korraldab komisjon ka ühe ühisistungi koos üleeuroopalise valimiskoostöö võrgustiku ja valimisküsimuste eksperdirühmaga, et käsitleda seal kaasatust ja võrdsust demokraatlikus osaluses;
- töötab koos liikmesriikide ametiasutustega ja kodakondsusõigustele spetsialiseerunud akadeemikute võrgustiku toel **ning kodanikuühiskonna organisatsioonidega konsulteerides näitajate ja andmekogumise** parandamise kallal, järgides täielikult põhiõigusi ja andmekaitse nõudeid;
- hindab praktilisi meetmeid, mis võimaldavad **parimal moel ära kasutada digitehnoloogiaid, et hõlbustada valimisõiguste kasutamist**, tagades ühtlasi hääletamise vabaduse ja konfidentsiaalsuse ning isikuandmete kaitse, tuginedes muu hulgas kaughääletuslahenduste uuringu tulemustele⁴⁹ ning õiguste, võrdõiguslikkuse ja kodakondsuse programmi raames rahastatud projektidele;
- uurib, kuidas **lapsi** paremini kaasata Euroopa demokraatlikku ellu, et täiskasvanuna saaksid neist aktiivsed demokraatias osalevad ELi kodanikud. See võib hõlmata laste osalusmehhanismide toetamist kohalikul ja ELi tasandil (näiteks laste linnavolikogude ja laste parlamentide korraldamine);
- suurendab **lastele ja noortele mõeldud teavitustegevust**, sealhulgas koolielu kontekstis⁵⁰;

⁴⁶ See hõlmab kodakondsuse, võrdsuse, õiguste ja väärtuste programmi tulevast rahastamist.

⁴⁷ Euroopa sotsiaalõiguste sammas, esimene põhimõte: „Igaühel on õigus kvaliteetsele ja kaasavale haridusele, koolitusele ja elukestvale õppele, et säilitada ja omandada oskused, mis võimaldavad ühiskonnas täielikult osaleda [---].“

⁴⁸ https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_en.

⁴⁹ Vt komisjoni uuring selle kohta, kuidas kaughääletamine aitab suurendada valimisaktiivsust, 2017–2018 https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/eu-citizenship/electoral-rights/studies_en.

⁵⁰ Selles kontekstis on olulised komisjoni algatused, nagu „Tagasi kooli“ ja „Tagasi ülikooli“.

- kaalub oma 2020. aasta ELi kodakondsuse aruandes **täiendavaid meetmeid**, mis aitavad edendada ja suurendada kodanike osalust liidu demokraatlikus elus.

Liikmesriike kutsutakse üles:

- koostama oma riigis **Euroopa Parlamendi valimiste läbiviimise kohta aruandeid** ning nendes aruannetes tooma välja valimistel osalemise, sealhulgas alaesindatud rühmade valimistel osalemise statistika, et iga tasandi poliitikakujundajad oleksid hästi teavitatud;
- uurima **kodanikele suurema valiku andmise võimalusi selle kohta, kuidas ja millal saab hääletada** (kaug- ja eelhääletus ning muud erivajadusi arvestavad meetodid);
- jätkama **tavade vahetamist** ja meetmete võtmist, mis **aitavad suurendada teadlikkust valimisõigustest** ning samuti laiendada **kaasavat osalust Euroopa Parlamendi valimistel** ja esindatust valitud organites; ning
- **kaaluma Euroopa Parlamendi valimistel vahendite ühendamist** ja muu vastastikuse abi pakkumist liikmesriikide vahel (näiteks hääletuskabiinide ülespanemiseks ja valijate teenindamiseks ruumide ajutist jagamist kohtades, kus elab palju liikuvaid ELi kodanikke, arvestades, et siseriiklikes õigusnormides on erinevusi tähtaegades, näiteks valijate registrisse kandmise tähtajad, ning parimate tavade vahetamist, et tagada kodanikuõpetuse kursuste sisu asjakohasus).

Euroopa tasandi erakonnad võiksid koostöös oma liikmesriikide valijaskondadega samuti suurendada jõupingutusi, et julgustada **kaasavat osalemist** valimistel ning täpse teabe levitamist Euroopa Liidu kohta.

3. Euroopa mõõde ja ELi valimisõiguse kasutamine

3.1. ELi valimisõigus ja valimiste Euroopa mõõde

Euroopa Parlamendi valimised on ainulaadsed. Iga liikmesriik aitab oma riiklike kampaaniate ja nimekirjade ning erisuguste eeskirjade ja traditsioonidega saavutada kollektiivset tulemust, mis põhineb sellega, et valitud parlamendisaadikud esindavad kõiki ELi kodanikke. ELi õiguses on sätestatud teatud ühised põhimõtted ja kord, sealhulgas eeskirjad, mis lubavad liikuvatel ELi kodanikel kasutada õigust hääletada ja kandideerida Euroopa Parlamendi valimistel oma elukohaliikmesriigis, samuti eeskirjad, mis reguleerivad Euroopa tasandi erakondi ja poliitilisi sihtasutusi, ning 1976. aasta valimisakt⁵¹. Ülejäänu tuleneb liikmesriikide mitmekesisest rikkalikest rahvuslikest poliitilistest traditsioonidest. Näiteks korraldab iga liikmesriik Euroopa Parlamendi valimised just sellel nädalapäeval, kui tavaliselt korraldatakse riiklikud valimised. See tähendab, et valimised toimuvad neljal päeval. ELi õigus ei luba siiski valimistulemusi ametlikult välja kuulutada enne viimase valimisjaoskonna

⁵¹ Sealhulgas eeskirjad, millega lubatakse liikuvatel ELi kodanikel kasutada oma elukohaliikmesriigis õigust hääletada ja kandideerida valimistel, samuti eeskirjad, mis reguleerivad Euroopa tasandi erakondi ja poliitilisi sihtasutusi, ning 1976. aasta valimisakt. Asjakohaste ELi õigusaktide ja muude instrumentide kohta leiab ülevaate: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/eu-citizenship/electoral-rights_en#europeanparliamentalelections.

sulgemist⁵².

Euroopa Parlamendi valimiste tulemusel on kodanikele otsesed tagajärjed. Et nad saaksid teha teadlikke poliitilisi valikuid, peavad nad teadma, mis on Euroopa tasandil kaalul. Poliitilised arutelud ja kampaaniad jäävad sageli siiski riiklike ja kohalike teemade varju. Valimiste Euroopa mõõtme suurem edendamine tugevdab sidet kodanike ja Euroopa institutsioonide vahel ning sellega ka Euroopa poliitikakujundamise demokraatlikku legitiimsust. Asi on ka poliitilises vastutuses. Et hoida poliitikud oma tegude eest vastutavana, peavad kodanikud nägema selget seost kandidaatide riiklike kampaaniate ja valimisprogrammide ning Euroopas tehtava poliitika ja kandidaadi erakonna poliitika vahel.

2015. aastal kasutas Euroopa Parlament oma algatusõigust ja esitas⁵³ 1976. aasta valimisakti reformimise ettepaneku⁵⁴. Piiratud arvus sätetes jõuti nõukoguga kokkuleppele, sealhulgas sätestati kohustuslik miinimumkünnis erakondadele ja nõue tunnistada mitmekordne hääletamine karistatavaks. Riiklikku heakskiitmismenetlust, mida erandkorras selle seaduse jõustumiseks nõuti, ei suudetud enne valimisi õigeaegselt lõpule viia: muudatused ei jõustunud 2019. aasta valimisteks ja ootavad senini vastuvõtmist.

Enne valimisi astus komisjon konkreetseid samme, et suurendada valimiste Euroopa mõõdet. 2017. aastal muudeti komisjoni ettepaneku alusel Euroopa tasandi erakondade ja sihtasutuste rahastamise eeskirju.⁵⁵ Reformi eesmärk oli parandada demokraatlikku legitiimsust ja tugevdada jõustamismenetlust, sealhulgas toetada Euroopa väärtuste austamist. Veel üks eesmärk oli muuta Euroopa tasandi erakondade ja riiklike erakondade vahelised seosed läbipaistvamaks. Euroopa tasandi erakondadelt nõutakse nüüd, et nende logo ja programmid oleksid avaldatud kõigi nende liikmeserakondade veebisaitidel.⁵⁶ Kirjutamise ajal ei olnud veel avaldatud teavet selle kohta, kuidas rahastamist taotlenud Euroopa tasandi erakonnad on nendest nõuetest kinni pidanud.⁵⁷ Euroopa Parlament peaks pärast Euroopa tasandi erakondade ja sihtasutuste ametiga konsulteerimist avaldama määruse kohta aruande 31. detsembriks 2021. Komisjon peaks kuue kuu jooksul pärast Euroopa Parlamendi aruande avaldamist esitama oma aruande.

⁵² 1976. aasta valimisakti artikli 10 lõige 2.

⁵³ Euroopa Parlamendi 11. novembri 2015. aasta resolutsioon valimisi käsitleva Euroopa Liidu õiguse reformimise kohta (2015/2035(INL)), ELT C 366, 27.10.2017, lk 7–18.

⁵⁴ Väljakuulutatud eesmärk oli „suurendada Euroopa Parlamendi valimiste demokraatlikku ja riigiülest mõõdet ning ELi otsustusprotsessi demokraatlikku legitiimsust, tugevdada liidu kodakondsuse kontseptsiooni, parandada Euroopa Parlamendi toimimist ja liidu juhtimist, muuta Euroopa Parlamendi töö legitiimsemaks, tugevdada valimiste võrdsuse ja võrdsete võimaluste põhimõtteid, suurendada Euroopa Parlamendi valimiste läbiviimise süsteemi tõhusust, ja tuua Euroopa Parlamendi liikmed oma valijatele, eriti kõige noorematele valijatele, lähemale“.

⁵⁵ Euroopa Komisjoni ettepanek määruse kohta, millega muudetakse 22. oktoobri 2014. aasta määrust (EL, Euratom) nr 1141/2014, mis käsitleb Euroopa tasandi erakondade ja Euroopa tasandi poliitiliste sihtasutuste põhikirja ja rahastamist, COM(2017)481.

⁵⁶ Komisjoni ettepanek sisaldas ka nõuet, et liikmeserakondade veebisaitidel tuleb avaldada teavet viimastel Euroopa Parlamendi valimistel kandideerinud liikmete soolise koosseisu kohta.⁵⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2014. aasta määrus (EL, Euratom) nr 1141/2014, mis käsitleb Euroopa tasandi erakondade ja Euroopa tasandi poliitiliste sihtasutuste põhikirja ning rahastamist, ELT L 317, 4.11.2014, lk 1–27.

⁵⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2014. aasta määrus (EL, Euratom) nr 1141/2014, mis käsitleb Euroopa tasandi erakondade ja Euroopa tasandi poliitiliste sihtasutuste põhikirja ning rahastamist, ELT L 317, 4.11.2014, lk 1–27.

Komisjon avaldas 2018. aasta veebruaris liikmesriikidele ning erakondadele mõeldud soovitus⁵⁸ 2019. aasta Euroopa Parlamendi valimiste euroopalikumaks muutmise ja nende tõhusama läbiviimise kohta. Selles kutsuti üles arendama edasi esikandidaadi süsteemi ning astuma samme läbipaistvuse suurendamiseks, kuvades nähtavamalt teavet liikmesriikide erakondade ja Euroopa tasandi erakondade seotuse kohta kõikides asjaomastes teadetes, kampaaniamaterjalides ja hääletussedelitel.

Liikmesriikidelt ning Euroopa tasandi ja liikmesriikide erakondadelt saadud teabe põhjal saab sellist läbipaistvust veelgi parandada. Näiteks märkis mitu liikmesriiki,⁵⁹ et nende siseriiklikud õigusnormid ei luba Euroopa tasandi erakondade logosid liikmesriigi erakonna hääletussedelitel kuvada. Vähesed erakonnad märkisid, et nad on sellisest soovitusest teadlikud või valmis seda soovitust järgima, isegi kui see on lubatud⁶⁰.

Mõningaid edusamme on siiski tehtud. Teatud erakonnad Prantsusmaal, Luksemburgis, Madalmaades, Kreekas ja Iirimaa teavitasid valijaid oma kuulumisest Euroopa tasandi erakonda ning mitu erakonda astus samme selleks, et kampaaniamaterjalide abil ja veebisaitide kaudu tuua valimiste Euroopa mõõde rohkem esile. Kaks erakonda⁶¹ tegi üleeuroopalise programmiga valimiskampaaniat mitmes liikmesriigis korraga. Saksamaal sai ühe sellise erakonna kandidaat Euroopa Parlamendi liikmeks⁶².

Euroopa ja üleeuroopalised teemad, nagu „väärtused“, „majandus“, „sotsiaalküsimused“ ja „keskkond“, olid valimiskampaania ajal valismaterjalides silmapaistval kohal, mis viitab selgelt sellele, et Euroopa-teemaline poliitiline arutelu on Euroopa Parlamendi valimiste ajal esile kerkinud⁶³.

3.2. Järelevalve ja valimisõiguste jõustamine

ELi valimisõiguste täielik kasutamine on väga oluline, et saada kasu ELi kodaniku staatusega kaasnevatest hüvedest. Liikmesriigid vastutavad selle eest, et ELi õigusest tulenevaid ühiseid eeskirju ja põhimõtteid Euroopa Parlamendi valimiste kohta rakendatakse õigesti. Komisjon, kes vastutab aluslepingute täitmise järelevalve eest, jälgib seda ja võtab vajaduse korral meetmeid.

Enne valimisi võttis komisjon hulga meetmeid, et tagada ELi õigusest kinnipidamine ja

⁵⁸ Komisjoni 14. veebruari 2018. aasta soovitus (EL) nr 2018/234 Euroopa Parlamendi 2019. aasta valimiste euroopalikumaks muutmise ja tõhusama läbiviimise kohta, ELT L 45, 17.2.2018, lk 40–43.⁵⁹ Bulgaaria, Tšehhi, Taani, Saksamaa, Eesti, Hispaania, Horvaatia, Läti, Leedu, Ungari, Malta, Poola, Portugal, Rumeenia, Slovakkia, Soome ja Rootsi.

⁵⁹ Bulgaaria, Tšehhi, Taani, Saksamaa, Eesti, Hispaania, Horvaatia, Läti, Leedu, Ungari, Malta, Poola, Portugal, Rumeenia, Slovakkia, Soome ja Rootsi.

⁶⁰ Üksikasjalikuma teabe saamiseks vt käesolevale teatisele lisatud komisjoni talituste töödokumendi punkt 3.

⁶¹ Volt ja DiEM25.

⁶² Volti kandidaat Saksamaal. DiEM25 ei olnud Euroopa Parlamendi valimistel edukas, aga ta on osalenud ka riiklikel valimistel Taanis, Saksamaal, Kreekas, Hispaanias, Prantsusmaal, Austrias, Poolas ja Portugalis ning tema liikmed kuuluvad Taani, Kreeka, Poola ja Portugali parlamendi koosseisu.

⁶³ Need teemad kerkisid esile ka kodanikega peetavate rohkem kui 1700 dialoogi käigus, mida korraldati üle kogu liidu kahe valimise vahelisel ajal.

Vt Johansson, Bengt, ja Novelli, Edoardo, „2019. aasta Euroopa Parlamendi valimiskampaania – pildid, teemad, meedia 28 liikmesriigis“, 9. juuli 2019, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e6767a95-a386-11e9-9d01-01aa75ed71a1/language-en>.

kaotada ELi kodanike valimisõiguse kasutamise võimalikud takistused. Komisjon pidas kolme liikmesriigiga dialoogi liikuvate ELi kodanike erakonda astumise õiguse kohta ja ühe liikmesriigiga dialoogi erakonna asutamise õiguse kohta. Kõnelusi peeti veel mitme liikmesriigiga, et tagada teabevahetus ettenähtud viie päeva jooksul, takistamaks oma päritoluliikmesriigis diskvalifitseeritud kandidaatide valimist mõnes teises liikmesriigis⁶⁴. Nende kõneluste tulemusena muutis mitu liikmesriiki oma seadust.

Dialoog ühe liikmesriigiga aitas edukalt lahendada hääletuse salajasuse kaitsmise probleemi ja arutelud ühe teise liikmesriigiga lahendasid probleemi, kuidas saavad ilma kindla elukohata inimesed oma valimisõigust kasutada.

Enne valimisi ja vahetult pärast valimisi võtsid paljud ELi kodanikud komisjoniga ühendust, et rääkida valimisi puudutavatest probleemidest. Kõige rohkem valmistas kodanikele muret see, et:

- nad ei saa kasutada kaughääletust (posti teel, esindaja kaudu või internetis) või hääletada oma päritoluriigist väljaspool (konsulaatides, saatkondades või eraldi loodud valimisjaoskondades), või kui selline võimalus oli loodud, kogesid nad halduskeerukust, viivitusi või teisi probleeme;
- riiklikes registreerimismenetlustes esines viivitusi ja probleeme⁶⁵.

Komisjon pidas nendes küsimustes asjasse puutuvate riikidega kõnelusi.

3.3. Mitmekordse hääletamise ärahoidmine

Valimisküsimuste eksperdirühmas tehtava töö käigus toetas komisjon liikmesriike liikuvate ELi kodanike valimisõigusi puudutavate ELi õiguse erisätete rakendamisel⁶⁶. Teavet vahetati kohaldatavate vorminõuete, näiteks registreerimistähtaegade kohta ja osalust toetavate tavade kohta.

Teavet vahetati ka meetmete kohta, mis aitavad ära hoida liikuvate ELi kodanike mitmekordset hääletamist. Liikmesriigid vahetasid asjakohaste ELi õigusaktide alusel teavet liikuvate kodanike kohta, kes on registreerunud valijate registrisse ja andnud märku oma kavatsusest hääletada Euroopa Parlamendi valimistel elukohaliikmesriigis, et nende kodanike päritoluliikmesriikides saaks need isikud valijate registritest kustutada. Et toetada liikmesriikide jõupingutusi, töötas komisjon välja vahendi, mis võimaldab turvaliselt ja nõuetekohaselt andmeid vahetada, ning edendas liikmesriikide vahel asjakohase teabe, sh valimistähtaegu puudutava teabe vahetamist. 2019. aasta veebruarist maini vahetasid liikmesriigid andmeid üle 1,2 miljoni valija ja 114 parlamenti kandideeriija kohta. Tihe koostöö liikmesriikide vahel aitas tuvastada umbes 214 000 mitu korda registreeritud

⁶⁴ Direktiivi 93/109/EÜ alusel, millega sätestatakse üksikasjalik kord, mille alusel liikmesriigis elavad, kuid selle riigi kodakondsuseta liidu kodanikud saavad kasutada õigust hääletada ja kandideerida Euroopa Parlamendi valimistel.

⁶⁵ See kehtis Euroopa Liidu kodanike kohta, kes püüdsid täita oma päritoluliikmesriikides kehtestatud formaalsusi, sealhulgas päritoluliikmesriigist väljaspool hääletamise korral, ning nende kohta, kes püüdsid täita elukohaliikmesriigis kehtestatud formaalsusi.

⁶⁶ <https://ec.europa.eu/transparency/regexpert/index.cfm?do=groupDetail.groupDetail&groupID=617>.

kodanikku⁶⁷. Komisjon ei ole teadlik, et valimistel oleks esinenud mitmekordse hääletamise juhtumeid.

Varasemate valimistega võrreldes oli valimiste läbiviimine tõhusam ja turvalisem. Liikmesriigid siiski rõhutasid, et kohaldatavate siseriiklike eeskirjade erinevused tekitasid probleeme, mis olid muu hulgas seotud vahetatavate andmete kvaliteediga⁶⁸. Probleemid tulenesid ka registrisse kandmisele ja sealt eemaldamisele kohaldatavate tähtaegade erinevustest ning registrisse kandmise ja sealt eemaldamise mõjust kodaniku võimalusele hääletada teistel riiklikel valimistel.

3.4. Muud meetmed

Kodanikud ise olid üldiselt veendunud, et nende riigid teevad kõik vajaliku, et tagada vabad ja õiglasel valimised⁶⁹. Valimiste vaatlemine on oluline, et tagada valimisõigustest kinnipidamine, kodanike mõjuvõimu ja kaasatuse suurendamine ning üldine kodanike usalduse kasv valimisprotsesside vastu. Liikmesriigid käsitlevad seda erinevalt. Üleeuroopalise valimiskoostöövõrgustiku kaudu toimusid nii enne kui ka pärast valimisi vaatlajaorganisatsioonide osalusel arutelud ja parimate tavade vahetamine⁷⁰.

Analüüs ja järelmeetmed

Et Euroopa Parlamendi valimistel Euroopa mõõde rohkem esiplaanile tõsta, on vaja veel vaeva näha. Kuigi teatud edusamme on tehtud ning Euroopa poliitiline mõõde Euroopa kasvavas demokraatlikus ruumis ajapikku edeneb, on siiski vaja selle säilitamise ja tugevdamise meetmeid. Keskset rolli mängivad siinkohal liikmesriigid ja riiklikud erakonnad. Täiendavalt tuleks edendada ja toetada **suhete läbipaistvust Euroopa ja riikliku poliitilise tasandi vahel**, tehes seda muu hulgas siseriiklike õigusnormide abil. Erakonnad kannavad erilist vastutust, et seosed riiklike ja Euroopa tasandi erakondade vahel oleksid nähtavad ning et Euroopa tasandi teemad pälviksid piisavat tähelepanu.

Enne valimisi tegi komisjon tihedat koostööd liikmesriikidega, et tagada kohaldatava ELi õiguse rakendamine 2019. aasta mais toimunud valimistel. See töö oli tulemuslik ja 2024. aasta valimisi silmas pidades seda tööd jätkatakse. Töö käigus ilmnesid valdkonnad, mille puhul saaks ELi eeskirju tõhustada ning mille puhul oleks riiklike süsteemide suurem ühtlustamine kasulik, et saavutada valimiste sujuvam läbiviimine, liikmesriikide ametiasutuste töö parem koordineerimine ja üleeuroopaliste valimiskampaaniade sujuvam korraldamine. Näiteks võiks omavahel paremini kooskõlastada riiklike valimiskampaaniade ja

⁶⁷ Vt käesolevale teatisele lisatud komisjoni talituste töödokumendi punkt 3.2.

⁶⁸ Tõsi on see, et liikuvatest ELi kodanikest hääletajaid saab tuvastada teises riigis ainult siis, kui andmeid, mida kasutatakse riiklikes ametiasutustes tuvastamiseks, saab ühildada. https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/soteu2018-data-protection-law-electoral-guidance-638_en.pdf.

⁶⁹ Sealhulgas selleks, et ennetada valimistega seotud ebaseaduslikku tegevust ja pettusi. Vt Eurobaromeetri eriuuring nr 477 demokraatia ja valimiste kohta, lk 14.

⁷⁰ Pikema sõnavõtuga esinesid demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo ning Election-Watch.EU, kes tutvustas enda omaalgatuslikku aruannet valimiste kohta, vt <https://www.wahlbeobachtung.org/en/euro-parliament-elections-2019-election-watch-eu-eam-final-report-with-16-recommendations>.

valimiste ajavahemikkke.

Ursula von der Leyeni komisjoni üks kuuest peamisest ambitsioonist on **anda uus hoog Euroopa demokraatiale**. Sellega kaasneb Euroopa mõõtme tugevdamine valimistel ning kontaktide tihendamine kodanike ja Euroopa poliitikakujundajate vahel, kasutades parimal viisil ära sobivaid keelelisi ja kultuurilisi vahendeid. ELi kodanikud saavad tugevama rolli otsustusprotsessis, suurema sõnaõiguse ning juhtiva ja aktiivse rolli Euroopa prioriteetide ja ambitsioonide seadmisel.

Euroopa tulevikku käsitleva konverentsi üks tegevussuund peaks keskenduma demokraatlike protsesside ja institutsiooniliste küsimustega seotud teemadele, eelkõige Euroopa Komisjoni presidendi valimise esikandidaatide süsteemile ning riikidevahelistele nimekirjadele Euroopa Parlamendi valimistel. Konverentsilt oodatakse sellel teemal seadusandlikke ja muid ettepanekuid. Komisjon töötab nende ettepanekute ja konverentsil kokkulepitu põhjal oma pädevusvaldkondades välja algatused ja on valmis täitma erapooletu vahendaja rolli Euroopa Parlamendi ja nõukogu vahel. Näiteks võib komisjon teha kättesaadavaks oma õiguslikud ja institutsioonilised eksperditeadmised, valimisprotsesse käsitlevate uuringute tulemused ning teadmised institutsioonidevaheliste suhete kohta⁷¹.

Aegsasti enne 2024. aasta valimisi esitab komisjon ettepanekud, kuidas **tugevdada Euroopa tasandi erakondadele ja poliitilistele sihtasutustele kohaldatavaid eeskirju**, et sealhulgas muuta nende rahastamiseeskirjad selgemaks. Selle saavutamiseks konsulteerib komisjon Euroopa tasandi erakondade ja Euroopa tasandi poliitiliste sihtasutuste ametiga ning Euroopa tasandi erakondadega ja teeb koostööd Euroopa Parlamendiga. Komisjon uurib ka võimalust usaldada Euroopa tasandi erakondade ja Euroopa tasandi poliitiliste sihtasutuste ameti hooleks lisaülesandeid.

Komisjon toetab püüdlusi suurendada valimiste Euroopa mõõdet. **Selle raames kaalutakse muu hulgas järgmisi erimeetmeid:**

- suhtlemisel kodanikega **suurendada nende teadlikkust valimiste Euroopa mõõtmest**;
- 2024. aasta valimisteks valmistumisel **tugevdada partnerlust** Euroopa Komisjoni ja Euroopa Parlamendi vahel ning töötada üheskoos selle nimel, et järgmistel valimistel oleksid Euroopa mõõtme suurendamise vahendid olemas;
- toetada Euroopa tasandi erakondade ja riiklike erakondade **seotuse selgemate näitajate väljatöötamist**. Selleks nähakse ette meetmete rahastamine. Komisjon edendab sel teemal arutelusid sellistes asjakohastes struktuurides nagu Euroopa Liidu parlamentide Euroopa Liidu asjade komisjonide konverents ning üleeuroopaline valimiskoostöö võrgustik;

⁷¹ Komisjoni 22. jaanuari 2020. aasta teatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule Euroopa tuleviku teemalise konverentsi kujundamise kohta (COM(2020) 27 final). Muu hulgas käsitleb konverents esikandidaatide süsteemi tõhustamise ja riikidevaheliste nimekirjade teemasid.

- **edendada valimisteadlikkust ja dünaamilisust**, muu hulgas valimisõhtul, ning arutab üleeuroopalises valimiskoostöö võrgustikus tehtava töö käigus, milliseid konkreetseid meetmeid on valimistulemuste turvaliseks edastamiseks vaja;
- julgustada liikmesriike **veel rohkem ühtlustama oma valimisperioode**, sealhulgas valimiskampaania korraldamise ja muid perioode, et tugevdada valimiste dünaamikat ning suurendada valimiskampaania keeluperioodide ja teiste kampaaniareeglite järgimise tõhusust;

Tehes tihedat koostööd liikmesriikide ametiasutustega nii üleeuroopalise valimiskoostöö võrgustiku kui ka valimisküsimuste eksperdirühma raames ning suheldes teiste rahvusvaheliste organisatsioonide ja sidusrühmadega, **on komisjonil kavas:**

- 2020. aastal avaldatavas **ELi kodakondsuse aruandes** kaaluda, kas oleks mõistlik luua **tugikeskus**, mis pakuks ELi kodanikele valimisõiguse kasutamisel tuge ning oleks enne valimisi ja valimiste ajal kättesaadav nii ELi kodanikele (sh liikuvatele ELi kodanikele) kui ka asjakohastele ametiasutustele;
- tugevdada liikuvate ELi kodanike ELi valimisõiguse kasutamist ja edendada täiendavate **kaitsemeetmete väljatöötamist, et hoida ära mitmekordne hääletamine**. Selle töö raames vaadatakse läbi kehtiv liikuvate ELi kodanike valimisõigusi reguleeriv raamistik, sealhulgas vahetatavaid andmeid puudutav osa, et tugevdada tõhusamat koordineerimist liikmesriikide vahel riiklike valijate registrite koostamisel (sh erinevad siseriiklikud õigusnormid ajakavade, tuvastamisnõuete ja kvalifitseerimiskriteeriumite kohta), ning suurendatakse kodanike teadlikkust sellest, et mitmekordne hääletamine on keelatud;
- toetada parimate tavade vahetamist **valimisvaatluse** kohta, sh kodanike otsese kaasamise võimaluste kohta. Üleeuroopalise valimiskoostöö võrgustiku raames jätkatakse otseste suhtluskanalite tugevdamist liikmesriikide ametiasutuste ja asjakohaste valimisvaatlusorganisatsioonide vahel.

4. Väärinfoga tegelemine ning valimisprotsessi usaldusväarsuse ja vastupidavuse kaitsmine

2019. aasta valimiskampaania oli senistest kampaaniatest kõige digitaalsem. Peaaegu pooled ELi kodanikud peavad veebiuudiseid oma peamiseks teabeallikaks, mille kaudu nad saavad teavet riikliku ja Euroopa poliitika kohta. Sotsiaalmeedia on samuti poliitikutele tähtis valijate kõnetamise vahend, aga ka tõhus vahend kampaaniakorraldajatele toetajate organiseerimiseks.

Veebipõhise teabevahetuse kiirus, kergus ja ulatus ning võimalused suhtlusportaalide kaudu inimestele poliitilist reklaami ja teavet suunata, toovad kaasa uusi probleeme. Enamik ELi

kodanikke on küll nõus, et interneti suhtlusvõrgustikud on tänapäevane viis, mille vahendusel poliitikas toimuvaga kursis olla, kuid usuvad ühtlasi seda, et internetis levivat poliitilist teavet ei saa usaldada⁷². Valimised Euroopas ja kogu maailmas on langenud nii riiklike kui ka halbade kavatsustega muude jõudude manipuleerimiskatsete sihtmärgiks, mille käigus on digikeskkonna pakutavaid võimalusi püütud kuritarvitada⁷³.

Valimistesse sekkumise vorme on erinevaid ning nende taga võib olla soov mõjutada hääletajate valikuid, vähendada valimisaktiivsust, õõnestada rahva usaldust demokraatia vastu või saada rahalist kasu. Varjatud päritolu raha, küberrünnakud, väärinfo, eksitava teabe esitamine, eksitav internetikäitumine, manipuleerivad ja lõhestavad narratiivid,⁷⁴ võltsimine, ebaõige teabe esitamine, pettus, isikuandmete väärkasutus ja ebaseaduslik mikrosihtmärgistamine on vahendid, mida kasutatakse selleks, et hoida kõrvale valimisi puudutavatest ja teistest valimiste kontekstis olulistest eeskirjadest ning neid eeskirju õõnestada, moonutada demokraatlikke tulemusi ja kahandada usaldust institutsioonide vastu. Valimistesse sekkumine võib olla üks vahend, mida välised jõud kasutavad hübriidses mõjutustegevuses, et panna kodanikke poliitikast kaugenema, neid lõhestada, meie liitu destabiliseerida ja õõnestada usaldust ELi institutsioonide vastu ning külvata rahulolematust ja usaldamatust. See võib olla ka organiseeritud kuritegevuse töövahend⁷⁵.

Teatud jõud püüavad eelkõige õõnestada ELi kui ELi põhiväärtuste, sh demokraatia ja kõigi kodanike võrdõiguslikkuse (nt soolise võrdõiguslikkuse ja erirühmade kaitse) tagaja usaldusväärsust. Vihakõne ja muude ahistamisvormidega püütakse ahendada demokraatliku arutelu ja ühiskonnaelus osalemise ruumi⁷⁶.

Väärinfovastases tegevuskavas⁷⁷ ja komisjoni valimispaketis⁷⁸ on koondatud nende probleemidega toimetulekuks vajalikud töövahendid, mis tuginevad valimiste kontekstis oluliste internetitoimingutega seotud eeskirjade järelevalvele ja jõustamisele ning milles on toodud kokku kõik asjakohased liikmesriikide ja ELi institutsioonide üksused. ELi institutsioonid ja liikmesriigid tegid enne valimisi nende algatuste väljatöötamise nimel väga palju tööd.

⁷² Eurobaromeetri standarduuring nr 90 „Meedia kasutamine Euroopa Liidus“, detsember 2018.

⁷³ Vt näiteks A. Dawson ja M. Innes, „How Russia’s Internet Research Agency Built its Disinformation Campaign“ („Kuidas Venemaa Internetiuuringute Agentuur ehitas üles oma väärinfokampaania“), The Political Quarterly, kd 90, nr 2, aprillist juunini 2019. Manipuleerimise eesmärgil tehnoloogia kasutamise katsete kohta vt näiteks <https://comprop.oii.ox.ac.uk/research/cybertroops2019/>.

⁷⁴ Selliste narratiivide uuringu kohta vt näiteks https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/work/2018_02_geog_discontent.pdf. Käitumusliku lähenemisviisi kohta, kuidas teave mõjutab poliitilist otsustusprotsessi, vt <http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC117161/understanding-our-political-nature.pdf>.

⁷⁵ Valimistega manipuleerimiseks kübersekkumise kasutamise kohta vt näiteks Euroopa Hübriidohutõrje Oivakeskuse uurimistöö <https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2018/10/Strategic-Analysis-2018-8-Past.pdf>.

⁷⁶ Sihikule on võetud ka erirühmadesse kuuluvad ajakirjanikud.

⁷⁷ Tegevuskava põhineb komisjoni 2018. aasta aprilli teatisel Euroopa lähenemisviisi kohta veebis leviva väärinfoga võitlemiseks. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/communication-tackling-online-disinformation-european-approach>.

⁷⁸ „Euroopa Liidu olukord 2018. aastal“, 12 september 2018.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_18_5681.

Liikmesriikide pädevad asutused, kodanikuühiskonna organisatsioonid, ajakirjanikud, faktikontrollijad, platvormid ja muud sidusrühmad ühendasid oma jõud, et toetada valimiste vastupidavust.

Komisjon tegeles ELi mõjutavate väärinfo levitamise konkreetsete juhtumitega, kasutades selleks muu hulgas sihipäraseid teabevahetusmeetmeid, et vaeleväited ümber lükata ning suurendada avalikkuse teadlikkust väärinfoga kaasnevatest probleemidest ja ohtudest.

Need olid olulised sammud selleks, et tõhusamalt ära hoida rünnakuid ja valimistega manipuleerimist ning paljastada väärinfo ja muu ebaseaduslik sekkumine demokraatlikesse aruteludesse.

Nagu väärinfovastase tegevuskava rakendamise 2019. aasta juuni aruandes on märgitud, jätkas Venemaa selles valdkonnas aktiivset tegevust. Euroopa Liidu välisteenistuse idanaabruse strateegilise kommunikatsiooni töörühma andmetest ilmneb, et kremlimeelsed sõnumid, mida sageli levitati Vene riigi ametlikest kanalitest, oli väärinfo oluline allikas⁷⁹. Teised jõud on üha enam hakanud kasutama sama taktikat, ähmastades eraldusjoont välis- ja kodumaise manipuleerimise vahel ja raskendades selle väljaselgitamist. Esines valimisaktiivsuse mahasurumise katseid rünnakute abil valitsuse veebisaitide vastu ja manipuleeriva sisuga teabe levitamist⁸⁰.

Nende manipuleerimiskatsetega püüti küll korduvalt tõstatada poliitiliselt tundlikke teemasid ja need olid valimiseelsel ajal suunatud ELi publikule, kuid suuremahulist varjatud sekkumist 2019. aasta valimistesse ei ole seni siiski tuvastatud.

Valimistesse sekkumine ühes liikmesriigis mõjutab ELi tervikuna. Vaja on täiendavaid meetmeid, et tegeleda nii valimistesse ja demokraatlikesse aruteludesse sekkumise kui ka nendega manipuleerimisega.

4.1. Enneolematu koostöö

Valimistega seotud probleemid on keerulised ja valdkondadevahelised. Ükski riik ega riigiasutus ei suuda nendega üksi piisavalt hästi toime tulla. Seetõttu on keskne soovitus, mida liikmesriikidele valimispaketis jagatakse, luua **pädevate asutuste riiklikud valimisvõrgustikud**, mis vastutavad valimiste kontekstis olulise veebitegevuse järelevalve ja eeskirjade täitmise tagamise eest. Võrgustikku kuuluvad valimiskomisjonid, andmekaitseasutused, küberkuritegevuse vastu võitlevad asutused, meediavaldkonda reguleerivad asutused ja vajaduse järgi muud asutused.

⁷⁹ Vaata näiteks idanaabruse strateegilise kommunikatsiooni töörühma ajakohastatud teave Euroopa Parlamendi valimiste kohta: <https://euvsdisinfo.eu/eu-elections-update-the-long-game/> ja <https://euvsdisinfo.eu/eu-elections-update-reaping-what-was-sown/>.

⁸⁰ Kaks liikmesriiki teatas riigiasutuste veebisaitide vastu korraldatud piiratud teenusetoekustsrünnetest, mis tuvastati ja lahendati kiiresti. Üksikasjalik teave on esitatud käesolevale teatisele lisatud komisjoni talituste töödokumendi punktis 4.

Kõigis liikmesriikides loodi sellised võrgustikud, mis olid küll erineva struktuuri ja erineva juhtimise all⁸¹. Seni on võrgustikesse kaasatud pooled riiklikud andmekaitseasutused⁸² ja alla poole meediavaldkonda reguleerivatest asutustest. Mõni võrgustik kaasas õiguskaitse- ja julgeolekuasutusi. Liikmesriigid rõhutasid selget poliitilist juhtimist ja piisavate ressursside olemasolu, mida võrgustikud tõhusaks toimimiseks vajavad.

Loodi sidemed valimisvõrgustike ja teiste asjakohaste struktuuride vahel, nagu riiklikud võrgu- ja infoturbeentsidentidega tegelevad tugirühmad ning **ELi varajase hoiatamise süsteem**⁸³. Varajase hoiatamise süsteem loodi enne valimisi selleks, et hõlbustada suhtlemist ekspertide ja riiklike kontaktpunktide vahel. Koostöö üleeuroopalise valimiskoostöö võrgustiku ja varajase hoiatamise süsteemi vahel tugevdas valimispaketis ette nähtud sidemeid eri valdkondade asjatundjate vahel ning aitas saada tervikliku ülevaate väärinfot puudutavate tegevuste kohta valimisperioodil.

Valimispaketist lähtuvalt tegelesid riiklikud võrgustikud ohtude tuvastamise, järelevalvelünkade avastamise, kehtivate eeskirjade jõustamise ja/või valimisprotsessi ohtude hindamisega (18 liikmesriiki) ning valimiste kontekstis oluliste seaduste kaardistamise ja läbivaatamisega (10 liikmesriiki)⁸⁴. See toetas teadlikku poliitikakujundamist.

Enamik liikmesriike märkis, et nad kasutavad neid võrgustikke ka muude kui ainult Euroopa Parlamendi valimiste jaoks. Mõni liikmesriik andis oma võrgustike käsutusse eritöövahendeid, nagu juurdepääsu turvalisele teabevahetusplatvormile, aga spetsiaalse lisarahastuse eraldamisest ei teatanud keegi. Liikmesriigid olid huvitatud nende võrgustike

Näited üleeuroopalise valimiskoostöö võrgustiku koosolekutel tutvustatud tavade kohta

Läti tutvustas äppi, mis võimaldab ELi kodanikel jälgida erakondade rahastamist ja teatada võimalikest kuritarvitustest korruptsioonivastasele büroole. Sellisel osalusäpil on nii hoiatav kui ka jõustamist parandav mõju.

Madalmaades korraldati üldine väärinfo teemale pühendatud teadlikkuse suurendamise kampaania, mis keskendus kriitilise lugemise parandamise nõuannetele ning mida seetõttu saab kohaldada laiemalt kui ainult valimiste kontekstis.

Austria tutvustas digiteerimise riiklikku üldkava ja turvalisema interneti algatust.

Luksemburg töötas välja riikliku tegevuskava kõigi valimispaketis esile toodud valdkondade kohta.

Hispaania töötas välja kakskeelse valimiste veebisaidi ja valimisjuhendi ning seadis sisse ööpäevaringse väärinfo abitelefoni.

Prantsusmaal jõustus 2018. aasta detsembris uus seadus poliitiliste kampaaniate kohta. Prantsusmaal kaalutakse ka seadust, millega toetada ELi kodakondsust puudutava hariduse andmist. Lisaks kaalutakse õigusakte, millega kehtestada sotsiaalmeedia platvormidele lisakohustused.

⁸¹ Liikmesriigid kaasasid riiklikke julgeoleku- ja luureasutusi, peaministri büroosid ja eri ministeeriume, nagu välis-, justiits- ja siseministeerium ning digivaldkonna ja avaliku halduse ministeeriumid.

⁸² 14 riiklikust andmekaitseasutusest, kes komisjoni küsimustikule vastasid.

⁸³ Endiselt toimiv struktuur, mis võimaldab ELi institutsioonidel ja liikmesriikidel vahetada teavet ja analüüsitulemusi: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_en/59644/Factsheet:%20Rapid%20Alert%20System.

⁸⁴ Vt käesolevale teatisele lisatud komisjoni talituste töödokumendi punkt 4.1.1.

toetamiseks täiendavate ELi eelarvevahendite eraldamisest, mida komisjonil on 2020. aastal taas kavas teha⁸⁵.

Et toetada eksperditeadmiste ja parimate tavade vahetamist liikmesriikide vahel, sh ohtude, lünkade ja jõustamise kohta, paluti liikmesriikidel nimetada oma riiklikest valimisvõrgustikest keegi, kes oleks **üleeuroopalise valimiskoostöö võrgustiku** kontaktpunkt. Võrgustikul oli kolm koosolekut enne ja kaks pärast valimisi. Liikmesriigid vahetasid teavet konkreetsete tegevuste kohta, mida nad oma riikides olid teinud, näiteks teadlikkuse suurendamise kampaaniad, riskihindamine, protsessi kaardistamine, järelevalve ja jõustamine ning seadusandlik areng (vt eeskirjade kaardistamise lahter). Riigid jagasid teavet ka oma poliitika, tarkvara ja teadusuuringute kohta ning komisjoni loodud turvalise platvormi kohta, mida valimiste ajal teabevahetuseks kasutati.

Üleeuroopalise valimiskoostöö võrgustiku raames hõlbustati teabevahetust ka teiste asutuste ja organisatsioonidega, sh Euroopa Parlament, Euroopa tasandi erakondade ja Euroopa tasandi poliitiliste sihtasutuste amet, audiovisuaalmeedia teenuste Euroopa regulaatorasutuste rühm (ERGA), EUROPOL, Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon, Euroopa Andmekaitsekoostööühendus ja Euroopa Andmekaitseinspektor ning teised sidusrühmad, sh valimisvaatlusorganisatsioonid ja faktikontrollijad. Selle liikmed osalesid 26. novembril 2019 ELi ja USA ekspertide dialoogil, mis oli pühendatud valimissüsteemide vastupidavuse teemale⁸⁶.

Komisjon toetas liikmesriike valimiste kontekstis oluliste **eeskirjade ja tavade**

Eeskirjade kaardistamine

Enamikus liikmesriikides:

- on **läbipaistvust käsitlevad eeskirjad** annetuste kohta ja/või on keelatud anonüümsed annetused;
- on kehtestatud erakondade ja kampaaniate **välismaise rahastamise keeld**, kuigi mõned piiravad vaid summasid või kehtestavad avalikustamiskeskused;
- on kehtestatud **ajavahemikud, millal valimiskampaaniat ei tohi teha**.

Peaaegu pooled liikmesriigid nõuavad tasutud poliitilise reklaami ja teadaannete läbipaistvust.

Mõnes liikmesriigis on sotsiaalmeedia kohta kehtestatud erieeskirjad.

Rohkem kui kolmandikus liikmesriikides on eeskirjad valimiste ajal ringhäälingu kontrollimise kohta.

Mõnes liikmesriigis on sellised eeskirjad kehtestatud interneti kohta.

Kolmandikus liikmesriikides on selgelt määratletud kampaaniaperioodid. On liikmesriike, kus ei ole erinõudeid kehtestatud.

⁸⁵ <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/topic-details/rec-rcit-citi-ag-2020>.

⁸⁶ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/12/11/joint-eu-us-statement-following-the-eu-us-justice-and-home-affairs-ministerial-meeting/>.

kaardistamisel. Hõlmatud olid rahastamiseeskirjad (välismaist päritolu rahastamise keeld, piirangud, avalikustamise eeskirjad), kulutused (sihtotstarbe määramine ja piirangud), valimiskampaaniad (kestus, aeg, mil kampaania tegemine on keelatud, arvamusuuringud ja muud piirangud) ning meedia (kandidaatide võrdne kohtlemine, ringhääling, poliitilise reklaami läbipaistvus ja sotsiaalmeediat puudutavad eeskirjad). Selline kaardistamine tugevdas vastastikust mõistmist ja liikmesriigid on andnud märku soovist sellega jätkata.

4.2. Suurem läbipaistvus ja manipuleerimiste parem paljastamine

Üleeuroopaline valimiskoostöö võrgustik toetas teabevahetust ka teiste valimispaketis sisalduvate soovitude rakendamise kohta,⁸⁷ millest **kõige olulisemal kohal oli läbipaistvuse ja vastutuse edendamine.** Paljud valimistesse sekkumised, nagu varjatud päritolu raha ja sihipärane väärinfo, on edukad läbipaistmatus keskkonnas. Komisjon kutsus **liikmesriike ja erakondi** üles võtma meetmeid selleks, et kodanikel oleks võimalik aru saada, et tegemist on tasulise teadaandega internetis, ning teada saada, kui palju on makstud, millisest allikast raha pärineb ja milliseid vahendeid kasutati, et see teavitust just nendele suunata, ning vajaduse korral kehtestada rikkumiste eest karistused.

Mõni liikmesriik teatas, et nad on kehtestanud tasuta poliitiliste teadaannete kohta läbipaistvuseeskirjad, kuigi endiselt esineb probleeme andmetele juurdepääsuga ning võimekusega veebis toimuva tegevuse üle järelevalvet teha ja seega nende eeskirjade täitmist tagada⁸⁸. Mõni liikmesriik teatas, et neil on selles valdkonnas kavas tegeleda õigusloomega, et kehtestada veebisisu läbipaistvuseeskirjad või ajakohastada olemasolevaid eeskirju. Liikmesriigid edendasid läbipaistvust ja mõnel juhul korraldasid temaatilisi teadlikkuse suurendamise kampaaniaid. Erirühmadele, näiteks erakondadele, pakuti juhendeid ja koolitusi. Liikmesriigid vahetasid võrgustikus teavet ka selle kohta, kuidas nad oma võrguväliseid valimiste kaitsemeetmeid veebis kohaldavad.

2019. aasta märtsis kirjutas toonane volinik Jourová liikmesriikide erakondadele⁸⁹ ja kutsus neid üles komisjoni soovitusi rakendada⁹⁰. Teemakohane mõttevahetus toimus ka Euroopa tasandi erakondadega.

Komisjon tegi koostööd **ka veebiplatvormide ja IT-sektoriga**, et kaitsta 2019. aasta valimisi väärinfo levitamise kampaaniate ja veebis manipuleerimise eest. Isereguleerimisel põhinevas veebiplatvormide ja reklaamisektori väärinfot käsitlevas tegevusjuhendis⁹¹ on kehtestatud hulk kohustusi, sh kohustus tagada poliitilise reklaami läbipaistvus ja avalikustamine, takistada veebiteenuste pahatahtlikku kasutamist manipuleerimise

⁸⁷ Vt käesolevale teatisele lisatud komisjoni talituste töödokumendi punkt 4.1.2.

⁸⁸ Mõnel juhul ei ole see asjakohases õigusaktis ette nähtud või raskendab seda võrguandmetele juurdepääsu puudumine või sõltub see passiivsest järelevalvest, mida poliitikud teevad paberkandjal avalikustatud teabe põhjal.

⁸⁹ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/letter_political_parties_final_en.pdf.

⁹⁰ Komisjoni 12. septembri 2018. aasta soovitus valimiskoostöö võrgustike, veebisisu läbipaistvuse, küberintsidendide eest kaitsmise ning väärinfo levitamise kampaaniate vastu võitlemise kohta Euroopa Parlamendi valimiste raames (C(2018) 5949 final).

⁹¹ Tegevusjuhendile allakirjutanute seas on suured veebiplatvormid Facebook, Google, Twitter ja Microsoft ning samuti Mozilla ja internetireklaamisektorit esindavad kutseorganisatsioonid.

eesmärgil, anda kodanikele ja teadlastele suuremad õigused ning võtta muid meetmeid, mis parandavad interneti ökosüsteemi vastutust ja usaldusväärsust. Komisjon tegi audiovisuaalmeedia teenuste Euroopa regulaatorasutuste rühma (ERGA) toel⁹² intensiivse vahejärelvalve, soovides seista hea selle eest, et tegevusjuhendi soovitused oleksid enne valimisi ellu viidud⁹³. Praegu hindab komisjon ERGA abil selle tegevusjuhendi üldist tulemuslikkust esimesel tegevusaastal.⁹⁴

Tegevusjuhend on aidanud muuta platvormide väärinfot käsitlevat poliitikat läbipaistvamaks. 2019. aasta valimiste eelsel ajal suurendasid Facebook, Google ja Twitter jõupingutusi, et muuta poliitilised reklaamid läbipaistvamaks⁹⁵. Nad tegutsesid selle nimel, et muuta teenused usaldusväärsemaks, avastades ja sulgedes manipuleerivaid tegevusi (nagu koordineeritud tegevusega sisu nähtavamaks muutmine ning robotprogrammide ja libakontode kuritarvitamine), ning parandasid kontrolli reklaamipaigutuse üle, et piirata pahatahtlikku klõpsusööda kasutamist ja väärinfo postitajate reklaamitulust. Peale selle võtsid platvormid meetmeid, et edendada autentsest⁹⁶ allikast pärit sisu ja piirata väärinfo levitamist. Need on küll olulised sammud, et saavutada valimiste ajal suurem läbipaistvus, kuid nendest sammudest üksi ei piisa. Mitte kõigil platvormidel ei olnud enne valimisi reklaamiteeke kõigis liikmesriikides ja loodud reklaamiteegid ei olnud piisavalt terviklikud ning asjakohastele asutustele, sh liikmesriikide ametiasutustele, ei olnud tagatud lihtsat juurdepääsu järelvalve tegemiseks ega teadlastele arhiivi analüüsimiseks. Tulevasi valimisi silmas pidades tuleks seda osa parendada.

Riiklikud ja Euroopa tasandi erakonnad teatasid, et nad astusid samme, järgimaks kohaldatavaid õigusakte ning veebiplatvormide kasutustingimuste nõudeid. Samas leiti, et platvormide osa tingimusi on problemaatilised⁹⁷. Erakonnad märkisid, et eelkõige tekkis probleeme nende muudatustega, mis tehti platvormide kasutustingimustesse vahetult enne valimisi. Erakonnad ise üldiselt midagi uut läbipaistvuse suurendamiseks ette ei võtnud, näiteks ei esitanud nad oma veebisaitidel loetelu reklaamidest ega avaldanud andmeid internetis poliitilise reklaami tegemise kulude kohta⁹⁸. Vastustes komisjoni küsimustikule märgiti, et oleks hea, kui läbipaistvuseeskirjad muutuksid selgemaks, kui oleks teada, milline

⁹² ERGA allrühm, kellele see ülesanne usaldati, andis 2019. aasta juunis aru oma järelvalvetöö esimese etapi tulemuste kohta. Selles etapis keskenduti poliitilise reklaami läbipaistvusega seotud kohustustele. http://erga-online.eu/wp-content/uploads/2019/06/ERGA-2019-06_Report-intermediate-monitoring-Code-of-Practice-on-disinformation.pdf.

⁹³ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/code-practice-disinformation>

⁹⁴ Tegevusjuhendile allakirjutanud on esitanud iga-aastase enesehindamisaruande oma töö kohta tegevusjuhendi rakendamisel. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/annual-self-assessment-reports-signatories-code-practice-disinformation-2019>. Lisaks ERGA-le aitab komisjonil tegevusjuhendi täitmist hinnata üks sõltumatu konsultant.

⁹⁵ Eelkõige nende märgistamisega ja nende avalikult kättesaadavaks tegemisega otsingufunktsiooni toetavates reklaamiteekides;

⁹⁶ Vaidlused käivad veebis avaldatud sisu autentsuse küsimuse üle. Kaalutakse mitut lähenemisviisi, kuidas aidata kasutajatel mõista, kust sisu pärineb, ning aidata teatud teemadel eelistada autoriteetsest allikast pärit teavet, näiteks valimisformaalsuste kohta võiksid kasutajad saada teavet riiklikult valimisi korraldavalt asutuselt.

⁹⁷ Facebook nõudis nõunikelt registreerumist selles riigis, kus nad soovivad poliitilist reklaami osta. See tähendas, et Euroopa tasandi erakonnad pidid selleks, et üleeuroopalist teavituskampaaniat teha, registreeruma kõigis ELi liikmesriikides.

⁹⁸ Vt valimispaketi soovitus, punkt 9.

peaks olema platvormide õige lähenemisviis üleeuroopalistele kampaaniatele, ja kui oleksid avatud juurdepääsuga elektroonilised andmekogud, mille kaudu erakonnad saaksid läbipaistvuseeskirjadest tulenevat teavet avaldada.

Üleeuroopalise valimiskoostöö võrgustiku raames vahetasid liikmesriigid kogemusi oma suhtlusest sotsiaalmeedia platvormidega. Platvormid võtsid osaga neist otse ühendust, et pakkuda konkreetset abi teenuse taastamise probleemide lahendamiseks⁹⁹. Võrgustikus toimunud aruteludel¹⁰⁰ rõhutati, et liikmesriike tuleks võrdsemalt kohelda, samuti tuleks tööalaselt rohkem suhelda,¹⁰¹ et parandada järelevalveülesannete täitmist, sh hõlbustada juurdepääsu andmetele ja kontaktpunktidele ning luua võimalused suhelda liikmesriigi enda keeles. Liikmesriigid märkisid, et platvormide jõupingutused on vastuolulised ega ole piisavalt tõhusad ning toetus, mida pakutakse näiteks otse erakondadele, valimiskandidaatidele ja ajakirjanikele, võib nende õiguskorras teatud probleeme tekitada¹⁰². Samalaadseid muresid väljendati ka varajase hoiatamise süsteemi raames.

Komisjon suhtles veebiplatvormidega ka internetis leviva vihakõne vastase võitluse tegevusjuhendi teemadel¹⁰³.

4.3. Suurem kooskõla andmekaitset reguleerivate eeskirjadega

Komisjon avaldas ka konkreetseid **juhised liidu andmekaitseõiguse kohaldamise kohta valimiste kontekstis**. Need olid esimesed valimised, mille puhul kohaldati ELi ajakohastatud andmekaitse raamistikku¹⁰⁴. Facebooki Cambridge Analytica skandaal¹⁰⁵ näitas, kui olulised on ELi andmekaitse-eeskirjad valimiste kontekstis ja kuidas andmekaitse-eeskirju rikkudes võib püüda valimisi seadusevastaselt mõjutada¹⁰⁶.

Riikide ametiasutused, sh mõned valimiskomisjonid, võtsid konkreetseid meetmeid, et edendada andmekaitsevennõuete järgimist ja muu hulgas teavitada erakondi otse nende kohustustest. Mõni liikmesriik teatas, et nad on valimiseelsel ajal määranud trahve,

⁹⁹ Näiteks tegid Facebook ja Saksamaa föderaalne infoturbe amet algatuse tekitada parem ja kõikehõlmavam arusaam valimistesse sekkumisest ning töötada välja suunised selle vastu võitlemise kohta. Twitter kaasas riigiametnikud ja teadlased partnerite toetamise portaali, et hõlbustada väärinfo valdkonna teadusuuringuid. Google toetas ajakirjanikke ja sõltumatuid faktikontrollijate võrgustikke. Rohkem andmeid selliste tegevuste kohta leiab käesolevale teatisele lisatud komisjoni talituste töödokumendi punktist 4.2.3.

¹⁰⁰ Vt üleeuroopalise valimiskoostöö võrgustiku aruanded ja käesolevale teatisele lisatud komisjoni talituste töödokument.

¹⁰¹ See puudutab näiteks siseriiklikest õigusnormidest kinnipidamist, nagu kampaaniakulutuste järelevalve ja kampaaniategemise keelust kinnipidamise jälgimine internetis.

¹⁰² Näiteks liikmesriigi õigusnormid, mis puudutavad poliitiliste kampaaniate rahastamise kontrollimist.

¹⁰³ Internetis leviva vihakõne vastase võitluse tegevusjuhend: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/countering-illegal-hate-speech-online_en.

¹⁰⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määrus 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus).

¹⁰⁵ See juhtum puudutas isikuandmete väärkasutust, mille puhul koguti andmeid otse asjaomastelt isikutelt ning isikute käitumist ja nende sotsiaalset võrgustikku jälgides, et hiljem suunata neile konkreetset poliitilist infot.

¹⁰⁶ Isikuandmete kaitse üldmäärusega anti riigi ametiasutustele suuremad volitused järelevalvet teha ja eeskirju jõustada.

tegelenu mõne intsidendiga¹⁰⁷ ja mõni uurimine on pooleli.

Erakondadelt laekunud arvamuste põhjal võib öelda, et valimisi puudutavates andmekaitse-õuetes valitseb veel ebaselgus ja selles valdkonnas on vaja teadlikkust suurendada.

Valimispakett sisaldas seadusandlikku ettepanekut kehtestada karistused Euroopa tasandi erakondadele ja Euroopa tasandi sihtasutustele, kes püüavad kasu saada andmekaitse-eeskirjade rikkumisest, mõjutades teadlikult või püüdes mõjutada Euroopa Parlamendi valimiste tulemusi. See ettepanek võeti kiiresti vastu ja oli valimiste ajal jõustunud¹⁰⁸. Euroopa tasandi erakondade ja Euroopa tasandi poliitiliste sihtasutuste amet kui vastutav amet suhtles liikmesriikidega, et tagada selle ettepaneku tulemuslik rakendamine. Seni ei ole selle uue mehhanismi alusel ühtegi juhtumit esinenud.

4.4. Suurem kübervastupidavusvõime

Komisjon tegi koos liikmesriikide ametiasutustega tööd selle nimel, et rakendada komisjoni **soovitusi küberrünnakute ohu juhtimise kohta** valimiste ajal¹⁰⁹. Komisjon kutsus liikmesriike üles astuma vajalikke samme, et küberrünnakute ohtu mõista ja juhtida, ning kohaldama valimistehnoloogia küberturvalisuse kogumikku, mille on koostanud võrgu- ja infosüsteemide turvalisuse direktiivi alusel moodustatud koostöörühm¹¹⁰. Liikmesriikidel paluti samuti astuda samme, et suurendada teadlikkust nendest ohtudest, ning paljud tegidki seda, korraldades muu hulgas temaatilisi koolitusi ja õppusi asjaomastele sidusrühmadele, nagu erakonnad ja ajakirjanikud. Soovitustes paluti ka erakondadel leevendada küberriske.

Et toetada soovituse rakendamist ja hõlbustada koostööd eri riiklike ametiasutuste vahel, korraldas komisjon 2018. aasta oktoobris kõrgetasemelise valimiste küberohte käsitleva seminari,¹¹¹ kus kohtusid küberturvalisuse ja valimiste eest vastutavate ametite esindajad, et üheskoos arutada eesisevaid probleeme¹¹².

Koostöös Euroopa Liidu Küberturvalisuse Ameti (ENISA) ja Euroopa Parlamendiga korraldas komisjon 2019. aasta aprillis lauaõppuse üleeuroopalise valimiskoostöö võrgustiku raames, et katsetada, kui tulemuslikud on liidu ja liikmesriikide hädaolukorrale reageerimise kord ja

¹⁰⁷ Näiteks Prantsusmaa töötas välja konkreetse vormi, mille kaudu esitati 697 valimisi puudutavat kaebust, millest 11 olid esitatud erakondade vastu. Hispaania teatas 102 kaebusest. Üksikasjalikuma teabe saamiseks vt käesolevale teatisele lisatud komisjoni talituste töödokumendi punkt 4.3.2.

¹⁰⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32019R0493>.

¹⁰⁹ Vt valimispakett, soovituse punktid 12–18.

¹¹⁰ https://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2018-30/election_security_compendium_00BE09F9-D2BE-5D69-9E39C5A9C81C290F_53645.pdf.

¹¹¹ https://wayback.archive-it.org/12090/20191129081252/https://ec.europa.eu/epsc/events/election-interference-digital-age-building-resilience-cyber-enabled-threats_en.

¹¹² Selle seminari tulemusi võeti arvesse ka 2018. aasta novembri lõpus toimunud põhiõiguste kollokviumil, kus keskenduti demokraatiale Euroopa Liidus.

kriisikavad¹¹³. ENISA aruandes liikmesriikidega üheskoos korraldatud õppuse kohta toodi välja need poliitikasuunad ja võimekused, mida peetakse valimiste kübervastupidavusvõime seisukohalt oluliseks.

Liikmesriigid märkisid, et valimisõhtul parlamendile valimistulemuste edastamist võiks parandada. Mõnel juhul pakkusid ametiasutused konkreetset abi ja koolitust erakondadele ning valimiskandidaatidele, samuti ajakirjanikele ja meediale, et toetada valimiste küberturvalisust ja kübervastupidavusvõimet¹¹⁴.

Analüüs ja järelmeetmed

Manipuleerimine valijate arvamuse ja valikuga, et mõjutada valimisi ning nendesse seadusevastaselt sekkuda, oli tõeline ja mitmetahuline oht ning samasugune oli ka töö, mida selle ohu vastu võitlemiseks tehti. Oli teateid üksikutest küberrünnakutest ning kaebustest andmekaitse ja muude valimistega seotud küsimuste kohta, kuid varjatud koordineeritud suuremahulist valimistesse sekkumist siiski ei täheldatud. Liikmesriikide tagasisidest nähtub, et valimispakett ja muud ELi meetmed mängisid olulist rolli ohtude ärahoidmisel ning järelevalve tegemisel.

Liikmesriigid üldjuhul järgisid valimispaketti. Koostööd ja koordineerimist tehti laialdaselt nii riigi sees pädevate ametiasutuste vahel,¹¹⁵ sh riiklike valimisvõrgustike raames, kui ka erasektori ja muude asjaomaste asutustega ning samuti liikmesriikide vahel ja Euroopa institutsioonidega.

Terviklik ja kogu ühiskonda hõlmav lähenemisviis osutus väärtuslikuks ning tulemuslikuks¹¹⁶.

Peamised õppetunnid:

On vaja teha suuremaid edusamme, et võidelda väärinfo levitamise, manipuleerimise ja ebaseadusliku välismaise sekkumise vastu¹¹⁷. Valimistega seotud kaitsemeetmed peavad olema tulemuslikud ja sobima internetikeskkonda. Poliitiliste reklaamide ja teabevahetuse läbipaistvus ei ole piisavalt usaldusväärne.

On väga oluline arendada ELi institutsioonides, liikmesriikides ja kodanikuühiskonnas piisavat suutlikkust avastada, analüüsida ja paljastada manipuleerimist ning sellesse sekkuda.

On vaja tugevdada **asjakohaste** ametiasutuste suutlikkust ning laiendada nende tegevust

¹¹³ ENISA oli varem avaldanud valimiste küberturvalisuse kohta arvamuse, mida sellel õppusel kasutati teabematerjalina ja riikide valimiselsetel küberturvalisuse õppustel abimaterjalina. <https://www.enisa.europa.eu/news/enisa-news/enisa-makes-recommendations-on-eu-wide-election-cybersecurity>

¹¹⁴ Üksikasjalikuma teabe saamiseks vt käesolevale teatisele lisatud komisjoni talituste töödokumendi punkt 4.4.

¹¹⁵ See hõlmas ka koostööd valimis- ja strateegilise kommunikatsiooni ekspertide vahel väärinfo küsimustes.

¹¹⁶ Kui võrrelda Eurobaromeetri 2018. aasta valimisjärgset uuringut nr 477 demokraatia ja valimiste kohta ja Euroopa Parlamendi 2019. aasta valimisjärgset uuringut.

¹¹⁷ Järeldused on üksikasjalikult avaldatud käesolevale teatisele lisatud komisjoni talituste töödokumendi punktis 4.2.4 ning neid on kajastatud NATO strateegilise kommunikatsiooni kompetentsikeskuse aruande „Sotsiaalmeedia platvormide roll võitluses mitteautentse käitumise vastu“ soovitusel <https://www.stratcomcoe.org/how-social-media-companies-are-failing-combat-inauthentic-behaviour-online>.

järelevalveülesannete täitmisel ja platvormidega suhtlemisel. Veebiplatvormidel peaksid olema vajalikud struktuurid ja menetlused, mis aitaksid neil liikmesriike võrdselt koheldes jälgida kohaldatavatest riiklikest ja ELi õigusaktidest kinnipidamist.

Liikmesriigid on väljendanud toetust mõttele selles valdkonnas tegevust ELi tasandil tihedamalt koordineerida, muu hulgas selleks, et tagada liikmesriikide võrdne kohtlemine ja probleemide tekkimisel operatiivsete järelmeetmete võtmine.

Tarvis on süvendada **tugevdatud koostööd** asjaomaste ametiasutuste vahel nii riiklikul kui ka Euroopa tasandil, sh andmekaitseasutuste ja meediasektorit reguleerivate asutuste vahel.

Veebiplatvormid peaksid veelgi suurendama oma poliitilise sisuga seotud tegevuse **läbipaistvust** ja vastutust ning kolmandad osapooled peaksid saama nende kohustuste täitmist kontrollida. **Juurdepääs veebiplatvormide andmetele, sh juurdepääsu võimaldamine teadlastele** on endiselt ebapiisav. See võib teha **ajakirjanike jaoks** demokraatlike aruteludega seonduvate ohtude mõistmise ja kajastamise raskeks ning takistada **kodanikuühiskonna** jõupingutusi suurendada kodanike teadlikkust ja arendada sotsiaalset vastupanuvõimet. Platvormid peaksid andma teadlastele ja teistele asjakohastele asutustele suurema juurdepääsu andmetele, pidades täielikult kinni andmekaitseõuetest, luues sealhulgas selleks konkreetseid struktuurid. Muu hulgas peaksid võrgustikud praegusega võrreldes laiendama teadlastest koostööpartnerite võrgustikku. Tarvis on paremini analüüsida demokraatlikku protsessi sekkumise ulatust ja mõju, muu hulgas seda, mil viisil teave internetis liigub, otsingumootorite ja sotsiaalmeedia platvormide teavet järjestavaid algoritme ning platvormide tegevust autentse sisu edendamisel.

Vaba, pluralistlik ja vastutustundlik meediamaaistik ning kvaliteetse avaliku teabe kättesaadavus on terve ja teadliku poliitilise arutelu eeltingimused, mis aitavad kodanikel väärinfo ja muud laadi manipuleerimise tulvas langetada teadlikke otsuseid ning võtta võimuesindajaid vastutusele. See on demokraatliku kontrolli- ja tasakaalustussüsteemi oluline osa ning terve demokraatliku arutelu eeltingimus¹¹⁸.

Tulevikus on vaja rohkem pingutada, et kasvatada **kodanike mõjuvõimu** ning suurendada igas vanuses kodanike teadlikkust, parandada nende meediakirjaoskust ja arendada nende muid **oskusi**.

Komisjon jätkab liikmesriikide toetamist selles töös. **Eelkõige on komisjonil kavas:**

- rahastada **riiklikele valimisvõrgustikele antavaid meetmetoetusi** ja teisi

¹¹⁸ Seda tõdemust on kodanikuühiskonna ja sidusrühmade esindajad komisjoniga suhtlemisel korduvalt välja toonud, näiteks järjestikuste komisjoni põhiõiguste kollokviumide järeldustes („Meediapluralism ja demokraatia“, 2016, „Naiste õigused turbulentsetel aegadel“, 2017, ja „Demokraatia Euroopas“, 2018). Vt lisaks internetiohtude mõju kohta meedia tegevusele vabadel valimistel, UNESCO „Valimised ja meedia digiajastul“ <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000371486.locale=en>.

demokraatlikku vastupidavust suurendavaid meetmeid¹¹⁹;

- toetada **tõhustatud koostööd** liikmesriikide vahel, et kasutada võimalikult hästi ära hiljuti asutatud üleeuroopalist valimiskoostöö võrgustikku ning tagada tihedad kontaktid ja koostöö teiste võrgustikega, sh varajase hoiatamise süsteemiga, mis hõlmab:
 - praktilist **operatiivtegevust**, sh seminare ja riskihindamist, et toetada ohtude paremat tuvastamist;
 - koostöö tugevdamist liikmesriikide vahel **veebiplatvormidega seotud tegevuse jälgimisel**, sh jagades teavet platvormidega suhtlemise tulemuste kohta ja toetades kõikide liikmesriikide võrdset kohtlemist;
 - tulevase ja käimasoleva koostöö hõlbustamist üleeuroopalise valimiskoostöö võrgustiku, audiovisuaalmeedia teenuste Euroopa regulaatorasutuste rühma ja varajase hoiatamise süsteemi vahel, sh valimiste kontekstis vajalike teadmiste ja analüüsi ning veebiplatvormidega suhtlemise teemadel;
 - **koostöö hõlbustamist teiste struktuuridega**, nagu Euroopa Andmekaitsekoostöö, Euroopa Liidu Küberturvalisuse Amet ning koostöörühm (võrgu- ja infoturbe koostöörühm), mis on moodustatud võrgu- ja infosüsteemide turvalisuse direktiivi alusel¹²⁰;
 - liikmesriikide toetamist, et säilitada ja laiendada valimisi puudutava **regulatiivse raamistiku kaardistamist**.
- jätkata **suhtlemist veebiplatvormidega**, sh väärinfot käsitleva tegevusjuhendi ja internetis leviva vihakõne vastase võitluse tegevusjuhendi teemadel, ning koos asjakohaste partneritega, nagu üleeuroopaline valimiskoostöö võrgustik, kiirhoiatussüsteem ja teised asjaomased ELi võrgustikud, anda oma panus lisameetmete väljatöötamisse, et leida ühine lähenemisviis ja ühised standardid selliste probleemide vastu võitlemiseks nagu väärinfo ja internetis leviv vihakõne;
- toetada lisaks meediavabadust, meediapluralismi ja kvaliteetset ajakirjandust, sh pakkudes ajakirjanikele paremat kaitset ning pidades silmas meediasektori muutumist ja digitaalset tulevikku;
- täiendavalt tegeleda küsimustega, mis on seotud **andmekaitseõuete tulemusliku kohaldamisega** valimistel, sh läbipaistvus, mikrosihtmärgistamine ja algoritmide kasutamine;
- pakkuda konkreetseid meetmeid, et **suurendada kodanike mõjuvõimu** kogu nende mitmekesisuses, et tulla toime väärinfo ja manipuleerimisega, osata kriitiliselt hinnata pakutavat teavet ja langetada teadlikke otsuseid (meediakirjaoskuse ja kriitilise

¹¹⁹ <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/topic-details/rec-rcit-citi-ag-2020>.

¹²⁰ Eesmärgiga saada toimima küberturvalisust puudutavate eksperditeadmiste vahetamine ja suurendada selle valdkonna tehnilist suutlikkust.

mõtlemise parandamise algatused ning ELi väärtuste ja kodakondsuse alane haridus).

- parandada teemade ja ohtude tundmist, sealhulgas:
 - kasutades võimalikult hästi ära hiljuti asutatud Euroopa digitaalmeedia vaatlusrühma, et hõlbustada kontakte faktikontrollijate ja akadeemiliste uurijatega Euroopas, pidades täielikult kinni kohaldatavatest eeskirjadest, asjakohasest pädevusest ja vastutusest;
 - tehes uuringu uute ja kujunemisjärgus tehnoloogiate mõju kohta vabadele ja õiglastele valimistele, et uurida, kuidas saab valijate andmeid ja uusi tehnoloogiaid, sh mikrosihtmärgistamist, algoritme ja tehisintellekti ära kasutada selleks, et mõjutada valimistulemusi ning üldsuse usaldust nende vastu. Tulemused peaksid olema kättesaadavad 2020. aasta lõpu poole.
- toetada valimistehnoloogia küberturvalisuse **kogumiku võimalikku ajakohastamist**, mida teevad kahasse võrgu- ja infoturbe koostöörühm ning üleeuroopaline valimiskoostöö võrgustik, et hoida dokument ajakohane ja kohandada seda liikmesriikide vajaduste järgi.

Euroopa peab säilitama tugeva ja elujõulise demokraatia, sest sellest sõltub tema legitiimsus ning usaldus. Euroopa demokraatiat ohustavad mitmesugused sisemised ja välised probleemid. Komisjoni president teatas oma poliitilistes suunistes, et komisjon esitab **Euroopa demokraatia tegevuskava**,¹²¹ et aidata parandada meie demokraatiate vastupanuvõimet ja tulla toime ohtudega, mis tulenevad välisest sekkumisest Euroopa Parlamendi valimistesse. Eesmärk on võidelda väärinfo ja õppida reageerima muutuvatele ohtudele ja manipuleerimisvõtetele ning samuti toetada vaba ja sõltumatut meediat. See hõlmab õigusaktide ettepanekuid poliitilise reklaami läbipaistvuse kohta ning Euroopa tasandi erakondade rahastamiseeskirjade selgemaks muutmist.

5. Järeldused

Demokraatia on meie liidu põhiväärtus. Sellised väärtused on eriti olulised praegusel eriolukorra raskel ja ebakindlal ajal. 2019. aasta Euroopa Parlamendi valimiste rekordiline valimisaktiivsus oli selge märk uuenenud huvist Euroopa tasandi poliitika vastu Euroopas. Puhkes tõeline Euroopa poliitika alane arutelu. Selle suure valimisaktiivsuse püütakse Euroopa tulevikku käsitleval konverentsil julgustada kodanikke rohkem kaasa rääkima ning meie prioriteetide ja ambitsioonide seadmisel aktiivsemalt osalema.

Euroopa sai edukalt hakkama, tagades vabad ja õiglased ning sekkumiseta valimised, mis suurendasid kodanike usku ja usaldust demokraatia vastu. Komisjoni ja teiste Euroopa institutsioonide toel koondasid liikmesriigid enneolematul moel oma asjatundlikkuse ja suutlikkuse. Covid-19 pandeemia on taas kord näidanud, kui oluline on selline koostöö, et suuta reageerida väärinfo levitamisele ja demokraatlike aruteludega manipuleerimisele.

¹²¹ Vt komisjoni 2020. aasta tööprogramm https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/cwp-2020-publication_en.pdf.

Kaasatusega tuleb Euroopa demokraatias üldiselt veel vaeva näha. Mitte kõik elanikkonnarühmad ei osalenud valimistel võrdselt. Isegi kui Euroopa Parlament kajastab nüüd soolist tasakaalu paremini,¹²² tuleb siiski teha veel edusamme, et tagada naiste, puuetega kodanike, noorte ja muude rühmade demokraatlik osalus. Liikuvatel ELi kodanikel tekkis mõnes liikmesriigis hääletamisel raskusi mõnel juhul siis, kui nad püüdsid hääletada kandidaadi poolt oma koduriigis, teisel juhul aga siis, kui nad hääletasid elukohaliikmesriigis.

Alaesindatud rühmade osaluse toetamise heade tavade kohta toodi palju näiteid, aga nende meetmete haaret tuleks laiendada ning koguda terviklikumaid ja usaldusväärsemaid andmeid. Tuleb jätkata tööd selle nimel, et kaotada olemasolevad takistused ja kindlustada kaasav osalus.

Kuigi valimistel on Euroopa mõõtmel suurendamiseks mõningaid edusamme saavutatud, jääb seos riiklike ja Euroopa tasandi erakondade vahel valijatele üldiselt siiski ebaselgeks. Enamikus liikmesriikides on hääletusdelitele endiselt märgitud ainult riiklike erakondade nimed ja logod ning seost Euroopa tasandi erakonnaga välja ei tooda¹²³. Euroopa tasandi erakondade valimisprogrammid ei ole veel enamjaolt muutunud liikmesriikide poliitiliste arutelude valitsevaks osaks.

Valimistega seoses korraldasid ELi institutsioonid, liikmesriigid, kodanikuühiskonna ja teised organisatsioonid rohkem teadlikkuse suurendamise üritusi. Jagatud vastutuse vaimus ühendasid komisjon ja Euroopa Parlament teabevahetustegevuses oma jõud.

Pidades silmas 2024. aasta valimisi, jätkab komisjon tööd, et edendada suurt valimisaktiivsust, kaasatust ja valimiste Euroopa mõõdet ning täita oma rolli aluslepingute järelevalvajana. Komisjon tugevdab oma partnerlust Euroopa Parlamendi ja teiste Euroopa institutsioonidega, et toetada Euroopa mõõtmel tugevamat esiletõusu järgmistel valimistel.

Komisjoni pakutud töövahendid, mis aitasid toetada mitmekordse hääletamise ärahoidmiseks vajalikku teabevahetust ja sellega kaasnevat koostööd liikmesriikide vahel, toimisin hästi. Sellest hoolimata tuleb selle teemaga edasi tegeleda, keskendudes liikmesriikides tekkinud probleemide algpõhjustele, sh mitmekordse hääletamise ärahoidmiseks vajaliku andmevahetuse ajastamise ja sisu küsimustele.

Üha digitaalsemaks muutuval ajastul seisavad meie avatud demokraatlikel süsteemidel ja valimisprotsessidel ees uued katsumused, millega tuleb toime tulla. Komisjon sekkus selleks, et reageerida välise sekkumise ohule nende poolt, kes soovivad Euroopa Liitu lõhestada ja destabiliseerida. Loodi enneolematu koordineeritud tegevus Euroopa institutsioonide ja liikmesriikide vahel, sh uue üleeuroopalise valimiskoostöö võrgustiku raames, mis suurendas

¹²² 751 Euroopa Parlamendi liiget valiti 28 liikmesriigi 190 erakonnast. 61 % on valitud Euroopa Parlamenti esimest korda, 60 % on mehed ja 40 % on naised (kolm protsendipunkti rohkem kui 2014. aastal).

¹²³ 2014. aasta 22. oktoobri määruse (EL, Euratom) 1141/2014 (mis käsitleb Euroopa tasandi erakondade ja Euroopa tasandi poliitiliste sihtasutuste põhikirja ja rahastamist) artiklis 31 antakse Euroopa tasandi erakondadele Euroopa Parlamendi valimistel õigus võtta kõik asjakohased meetmed, et teavitada ELi kodanikke sellest, millised on riiklike erakondade ja valimiskandidaatide ning asjaomaste Euroopa tasandi erakondade vahelised seosed.

kodanike mõjuvõimu ja kaasatust, usaldust ja vastupanuvõimet ning teadlikkust, et hoida ära valimisprotsessi ohud. Valvsust ei ole kaotatud hetkekski, sest veebis toimuv tegevus on olnud vilgas, aga suuremahulisi koordineeritud rünnakuid ei ole seni siiski täheldatud. Paistab, et ELi kodanikud on vabade ja õiglaste valimistega ELis praegu rohkem rahul kui enne valimisi¹²⁴.

Probleemid, millega Euroopa demokraatia silmitsi seisab, ei ole kusagile kadunud. Enne 2024. aasta valimisi on tarvis palju ära teha. Komisjon esitab 2020. aasta lõpuks Euroopa demokraatia tegevuskava, et meie demokraatliku süsteemi vastupidavus paraneks ja me suudaksime toime tulla välise sekkumise ohuga.

Probleemide seljatamiseks on vaja terviklikku lähenemisviisi, mis austab demokraatlikele süsteemidele omast kontrolli ja tasakaalu süsteemi ning tagab kõigist põhiõigustest kinnipidamise, sh salajase hääletamisega vabade valimiste korraldamise, sõna- ja ühinemisvabaduse ning menetluslikest kaitsemeetmetest kinnipidamise.

Et levitada vastupidavate valimissüsteemide parimaid tavaid võimalikult laialdaselt, jätkatakse dialoogi asjakohaste rahvusvaheliste partneritega.

¹²⁴Vt eespool allmärkus 11. 2018. aasta septembrist 2019. aasta juunini suurenes usaldus vabade ja õiglaste valimiste vastu 21 liikmesriigis.